

ISSN ISSN 2774-003X (online)

JOURNAL OF PARAMITA

วารสารปารมิตา

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุวิสิตาราม

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)

Vol. 3 No. 2 (July – December 2021)

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ

อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

(THE CLERGY'S OPINION TO THE MANAGEMENT OF ABBOTS
IN MUANG DISTRICT KAMPHAENGPHEH PROVINCE)

พระครูสาทรวิชิตานุรักษ์ (ดีวัน)

ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี

วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

(Factors affecting Students' Enrolment in Faculty of Social Science, Political Science
Program, Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus,

Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram,

Cha-am District, Phetchaburi Province)

พระรัตนพล ปสฤกโม

นิเวศน์กับกระบวนการบรรลุมรรคในพุทธปรัชญาเถรวาท

(Hindrances and Enlightenment process in Theravada Buddhist Philosophy)

ณัฐปรีญา วิจิตรฐะพันธ์

ศึกษาความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย

(The Study of Religious Beliefs in the Contemporary Northeastern Thai Folk Songs)

ดรรัชิต มีซอง และ ชุตติกาญจน์ ทวีลคำ

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับองค์กรของรัฐ : การจัดการความสมดุล

(The relationship between temples and government sector : balance management)

วิลาสินี วัฒนมงคล และ พระมหามหวิเชียร ปุริสุตตโม

JOURNAL OF PARAMITA

วารสารปารมิตา

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)

Vol. 3 No. 2 (July – December 2021)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามหลักการศึกษาศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ภูมิกุณแม่ชาลิ่ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระเทพปัญญามุนี	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชดิลก, ดร.	ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด
พระมหาสมาน ธมฺมวชิโร	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณาธิการวารสาร

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิภูณโณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซอก	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร.	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาวิโรจน์ ญาณวีโร, ดร.	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน	วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร.สมพร เหลาฉลาด	วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ดร.กฤตสุขชิน พลแสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.สุรชัย พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.สมเจต หลวงกัน	ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

ดร.มนัสวี ศรีนนท์ นายสุขชาน มั่งสัน นายอริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ นางสาวพรทิพย์ พุทธิกิตติวงศ์

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170

โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

การบริหารจัดการวารสารปารมิตาฉบับนี้ ทางศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ได้ดำเนินการอย่างเข้าสู่ปีที่ 3 แล้ว ทั้งนี้ ทางกองบรรณาธิการได้บริหารจัดการวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI โดยมีการตรวจประเมินผลงานวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายหน่วยงาน เพื่อจัดการการบริหารวารสารทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณให้เรียบร้อยและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลนั่นเอง

วารสารปารมิตาฉบับนี้ได้นำเสนอผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ที่น่าสนใจดังนี้

1. ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร (THE CLERGY'S OPINION TO THE MANAGEMENT OF ABBOTS IN MUANG DISTRICT KAMPHAENGPHEH PROVINCE) โดย พระครูสาทรวิชานารักษ์ (ดีวัน) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า 1) ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร รวม 6 ด้าน แผลผลค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการปกครอง รองลงมา ได้แก่ ด้านสาธารณูปการ ด้านการ ศาสนศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตามลำดับ 2) ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางโลก วิทยฐานะทางธรรม และพรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า 1) ด้านการปกครอง ความถี่สูงสุด ได้แก่ การเสนอแต่งตั้งพระสังฆาธิการควรพิจารณาหลักความสามารถมากกว่าความอาวุโส 2) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ความถี่สูงสุด ได้แก่ เจ้าอาวาสแต่ละวัดควรจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปอบรมจริยธรรม ศีลธรรมแก่นักเรียนตามสถานการศึกษาเป็นประจำ 3) ด้านการศึกษา ความถี่สูงสุด ได้แก่ เจ้าอาวาสควรสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้ศึกษาต่อในระดับสูงยิ่งขึ้นไปทั้งทางโลกและทางธรรมตามความสามารถ 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ความถี่สูงสุด ได้แก่ เจ้าอาวาสควรมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจนเป็นประจำทุกปี 5) ด้านสาธารณูปการ ความถี่สูงสุด ได้แก่ เจ้าอาวาสควรมีการวางแผนการก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งในปัจจุบันและอนาคต 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ความถี่สูงสุด ได้แก่ คณะสงฆ์ควรจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์วัดที่ประสบสาธารณภัยหรือขาดแคลน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี (Factors affecting Students' Enrolment in Faculty of Social Science, Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-am District, Phetchaburi Province) โดย พระรัตนพล ปรุกโกโม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า 1. นักศึกษา

ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.86 และจำแนกในแต่ละด้าน โดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังต่อไปนี้ ด้านสถาบัน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.03 รองลงมา คือ ด้านหลักสูตร อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.88 และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.66 2. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน 3. นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ดังนี้ ด้านสถาบัน ได้แก่ บริเวณสถาบันน่าจะปิดไม่ให้มีการเลี้ยงสัตว์ สภาพพื้นที่มีขี้วัวเยอะมาก จึงควรมีการป้องกันการรุกรานของสัตว์การทำร้ายกัน ด้วยการทำรั้ว และประชาสัมพันธ์กับชาวบ้านห้ามนำสัตว์มาเลี้ยง ด้านหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่องกัน จึงควรมีการวางหลักสูตรให้ต่อเนื่องกัน ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา ได้แก่ ระบบการจัดเก็บหลักฐานไม่มีมาตรฐาน เปิดปัญหากับนักศึกษา จึงควรมีระบบให้มีมาตรฐาน มีหลักฐานตรวจสอบได้ง่าย

3. นิ वर्ณ กับ กระบวนการบรรลุนิ ระธรรมใน พุทธปรัชญาเถรวาท (Hindrances and Enlightenment process in Theravada Buddhist Philosophy) โดย ณัฐปรีญา วิจิตรฐะพันธุ์ นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา พบว่า 1) นิ वर्ณในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นธรรมชาติที่กั้นจิตไม่ให้เข้าถึงความดี ห้ามจิตไม่ให้สงบเป็นสมาธิ ปิดกั้นปัญญา ไม่ให้เข้าถึงพระนิพพาน มี 5 อย่าง ได้แก่ กามฉันทะ คือ ความพอใจในกามคุณ, พยาบาท คือ ความแค้นเคือง, ถีนมิทตะ คือ ความหดหู่ท้อแท้, อุทธัจจกุกกุจจะ คือ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ และวิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัย 2) กระบวนการบรรลุนิ ระธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ขั้นตอนที่น่าไปสู่การบรรลุผลในพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวคือพระอริยบุคคล ซึ่งเป็นผู้ชำระกิเลสด้วยการปฏิบัติดังนี้ คบสัทบุรุษ ฟังสัทธรรมเพื่อคลายกำหนด เกิดศรัทธา มีโยนิโสมนสิการ มีสติสัมปชัญญะ สำรวมระวังอินทรีย์ มีความประพฤติกาย วาจาและใจดี เจริญสติปัญญา 4 และโพชฌงค์ 7 จนนำไปสู่การเกิดปัญญาแล้วบรรลุวิชชาและวิมุตติในที่สุด และเป็นพระอริยบุคคลตามลำดับขั้น 3) วิเคราะห์นิ वर्ณกับกระบวนการบรรลุนิ ระธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปว่า นิ वर्ณกับกระบวนการบรรลุนิ ระธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้เข้าใจได้ว่ากระบวนการบรรลุนิ ระธรรมในแต่ละมรรคญาณจะเป็นการกำจัดนิ वर्ณไปตามลำดับขั้น กล่าวคือ การละกามฉันทะ จะสามารถเป็นไปได้ด้วยอรหัตมรรค การละพยาบาท จะสามารถเป็นไปได้ด้วยอนาคามิ มรรค การละถีนมิทตะ จะสามารถเป็นไปได้ด้วยอรหัตมรรค การละอุทธัจจกุกกุจจะ จะสามารถเป็นไปได้ด้วยอรหัตมรรค และการละวิจิกิจฉา จะสามารถเป็นไปได้ด้วยโสดาปัตติ มรรค

4. ศึกษาความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย (The Study of Religious Beliefs in the Contemporary Northeastern Thai Folk Songs) โดย ครรชิต มีซอง โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และ ชุตติกาญจน์ ถวิลคำ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สรุปว่า การศึกษาความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหาประเภทและลักษณะของความเชื่อทางด้านศาสนาของชาวอีสานที่สะท้อนผ่านออกมาจากการประพันธ์บทเพลงของครูเพลง ซึ่งเพลงที่ได้นำมาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้ล้วนแต่เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดยผลการศึกษาพบว่าความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยประกอบด้วยความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องบาปบุญ-คุณโทษ เรื่องโชคชะตาฟ้าลิขิต เรื่องเวรกรรม นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อทางด้านศาสนานั้นยังได้ส่งอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องข้อห้ามทางด้านจารีตประเพณี ซึ่งเปรียบเสมือนแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตของชาวอีสานนั่นเอง

5. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับองค์กรของรัฐ : การจัดการความสมดุล (The relationship between temples and government sector : balance management) โดย วิลาสินี วัฒนมงคล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม และ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม สรุปว่า บทความนี้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐ ในบริบท 6 ด้าน เช่น ด้านการปกครอง โดยทางวัดต้องบริหารจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบอื่นๆ ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องให้ความร่วมมือและประสานงานเพื่อให้งานของคณะสงฆ์เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สรุปแล้ว เมื่อทั้งสององค์กรทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มศักยภาพคือปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ไม่ก้าวท้าว แทรกแซง กิจการงาน และพร้อมให้ความร่วมมือระหว่างกันตามกรอบพระธรรมวินัยสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดจนกฎระเบียบต่างๆ ในสังคม เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
สารบัญ	ฉ
ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร (THE CLERGY'S OPINION TO THE MANAGEMENT OF ABBOTS IN MUANG DISTRICT KAMPHAENGPHET PROVINCE) พระครูสาทรวชิราวุธ (ดีวัน)	1
ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี (Factors affecting Students' Enrolment in Faculty of Social Science, Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-am District, Phetchaburi Province) พระรัตนพล ปรุกโกโม	15
นิเวศน์กับกระบวนการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท (Hindrances and Enlightenment process in Theravada Buddhist Philosophy) ณัฐปรีญา วิจิตรฐะพันธ์	27
ศึกษาความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย (The Study of Religious Beliefs in the Contemporary Northeastern Thai Folk Songs) ครรชิต มีซอง และ ชุตติกาญจน์ ถวิลคำ	40
ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับองค์กรของรัฐ : การจัดการความสมดุล (The relationship between temples and government sector : balance management) วิลาสินี วัฒนมงคล และ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม	53
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารปารมิตา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูธวิกลิตาราม	65
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารปารมิตา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูธวิกลิตาราม	67

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ

อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

THE CLERGY'S OPINION TO THE MANAGEMENT OF ABBOTS IN MUANG DISTRICT KAMPHAENGPHET PROVINCE

พระครูสาทรวชิราณรงค์ (ดีวัน)

Phrakhru Sathorn Wachiranurak (D-One)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhsit University

E-mail: sathornwachira@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 กรกฎาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ของคณะสงฆ์ที่มี วิทยฐานะทางโลก วิทยฐานะทางธรรม และพรรษา ต่างกัน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ พระสงฆ์อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 250 รูป แบ่งประชากรออกเป็นชั้นภูมิ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ประเภท ได้แก่ 1) สถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) หากทดสอบแล้วพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ เชฟเฟ้ (Scheffé) วิเคราะห์และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์

ผลการวิจัย พบว่า 1) ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร รวม 6 ด้าน แปลผลค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการปกครอง รองลงมา ได้แก่ ด้านสาธารณูปการ ด้านการ ศาสนศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตามลำดับ 2) ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางโลก วิทยฐานะทางธรรม และพรรษา

ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า 1) ด้านการปกครอง ความถี่สูงสุด ได้แก่ การเสนอแต่งตั้งพระสังฆาธิการควรพิจารณาหลักความสามารถมากกว่าความอาวุโส 2) ด้านการเผยแผ่ศาสนา ความถี่สูงสุด ได้แก่ เจ้าอาวาสแต่ละวัดควรจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปอบรมจริยธรรม ศีลธรรมแก่นักเรียนตามสถานการศึกษาเป็นประจำ 3) ด้านการศึกษา ความถี่สูงสุด ได้แก่ เจ้าอาวาสควรสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้ศึกษาต่อในระดับสูงยิ่งขึ้นไปทั้งทางโลกและทางธรรมตามความสามารถ 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ความถี่สูงสุด ได้แก่ เจ้าอาวาสควรมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจนเป็นประจำทุกปี 5) ด้านสาธารณูปการ ความถี่สูงสุด ได้แก่ เจ้าอาวาสควรมีการวางแผนการก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งในปัจจุบันและอนาคต 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ความถี่สูงสุด ได้แก่ คณะสงฆ์ควรจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์วัดที่ประสบสาธารณภัยหรือขาดแคลน

คำสำคัญ: เจ้าอาวาส, พระสงฆ์, ความคิดเห็น

ABSTRACT

The research purposes were 1)to study the opinion of monks about abbots' administration 2)to compare the opinion of monks about abbot's administration between education and rainy season (pansa) and 3) to study the guideline of abbots' administration in Muang Kamphaeng phet. The questionnaire was used in collecting data from the 250 monks in Muang Kamphaengphet. The statistics that used in analyzing data were frequencies, percentages, mean , standard deviation :SD , One way ANOVA (F-test), if there were difference significantly, Scheffe' was used in multiple comparison which was analyzed by computer programme.

The research results were as follows; 1) The mean of monks' opinions about abbots' administration in six aspects were in high level,when considered in each aspects, the highest mean was Government aspect,the lower mean were Public Support aspect,Religion Study, Public Assistance,Dharma Spread,the lowest mean was Education Assistance. 2) The result of testing hypothesis was found that, the opinion of monks in abbots' administration was not significant differently although they were difference in education and rainy season(pansa). 3) The recommendation about guideline in abbots' administration were; 3.1 Government Aspect ; the highest frequencies was abbots'appointing should be considered by ability more than seniority. 3.2 Dharma Spread Aspect; the abbots should manage the monks to teach Dharma in school regularly. 3.3 Religion Studies Aspect; the higher level education of monks should be supported by abbots. 3.4 Education Assistant Aspect; the abbots should give the education fund for poor children every years. 3.5 Public

Support Aspect; the construction and building should be planned for present and future. 3.6 Public Assistant Aspect; the abbots should set the assistance fund of temples for helping the poor or problem events.

Keywords: abbots, monks, opinions

1. บทนำ

การบริหารคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารปกครองในครั้งนั้นคือ พระธรรมวินัย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบริหารปกครองโดยธรรมาธิปไตย สำหรับการบริหารปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นองค์ประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับขั้นนับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาส พระสังฆาธิการทุกระดับมีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามที่ได้รับมอบหมายให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม การบริหารจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่พระสังฆาธิการ ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ บริหาร การยุทธีใช้หลักการบริหารทั้งทางโลกและทางธรรมในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ ซึ่งจะต้องบริหารจัดการในเชิงรุกเพื่อให้ได้ผลเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ พระสังฆาธิการควรมีภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์ในการบริหารงาน รวมถึงการบริหารจัดการ ด้านบุคลากรและอาคารสถานที่ ให้เป็นไปเพื่อความเจริญของพระพุทธศาสนา และความผาสุกของประชาชน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา

สถานการณ์พระพุทธศาสนาในเมืองไทยในปัจจุบัน จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ต้องไม่ทำให้วิถีชีวิตตามหลักพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนาต้องสูญเสียไป พระสงฆ์ในสายตาของประชาชนทั่วไป อยู่ในอาการที่อาจกล่าวได้ว่าเสื่อมถอย ถึงกับใช้คำว่า วิกฤตศรัทธา กาฬาก สังคม หรืออื่น ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่บอกเหตุว่าเป็นปัญหาในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ที่พระสังฆาธิการทุกระดับประสบอยู่เสมอ เช่น พระภิกษุสามเณรในปกครองทำผิดพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น ทั้งกรณีความสัมพันธ์ระหว่างพระกับสตรี

พระกับประชาชนในแต่ละชุมชน การวางตนที่ไม่เหมาะสมของพระ ขาดสันโดษ ขาดการสำรวม ทำให้ภาพพจน์ของพระพุทธศาสนามัวหมองไปด้วย วัดหลายแห่งเน้นพัฒนาด้านอาคารสถานที่มากกว่าการพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษาอบรมพระภิกษุ สามเณร หรือการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในแต่ละชุมชน ไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมของพระศาสนาได้

คณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีวัดในเขตปกครอง จำนวน 117 วัด มีพระภิกษุสามเณรจำพรรษาในปี พ.ศ.2554 จำนวน 1,009 รูป ปัญหาในพื้นที่ พบว่า พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยบวชแล้วมิได้ศึกษา ไม่มีหลักสูตรในการพัฒนาบุคลากรของสงฆ์ ในการเตรียมความพร้อมให้มีความรู้ความสามารถก่อนรับตำแหน่ง พระสังฆาธิการ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการจะพิจารณาความอาวุโสเป็นสำคัญ และเน้นการปกครองมากกว่าการบริหารโดยกำหนดคุณสมบัติพระสังฆาธิการที่เน้นความรู้ทางธรรมเพื่อปกครองพระภิกษุสามเณรตามพระ

ธรรมวินัย แต่สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันพระสังฆาธิการมีความเกี่ยวข้องกับส่วนราชการ ท้องถิ่น นิติกรรม เป็นต้น มีวัดจำนวนไม่น้อยที่ทำนิติกรรมโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายอาตราศมาคม เช่น การยกที่ดินให้ท้องถิ่น โรงเรียน มาสร้างถาวรวัตถุในวัดโดยไม่ทำสัญญาเช่า พระสังฆาธิการไม่ยอมรับการเปลี่ยนการบริหารที่ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง การปกครองสอดส่องดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองยังมีความบกพร่อง พระภิกษุสามเณรบางรูปละเมิดต่อพระธรรมวินัย มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป เช่น ขาดการสำรวม การเรียไร ทำให้ภาพพจน์ของพระพุทธศาสนาหมวมองไปด้วย วัดหลายแห่งเน้นพัฒนาด้านอาคารสถานที่ มากกว่าการพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษาอบรมพระภิกษุ สามเณร ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะเป็นพระสังฆาธิการรูปหนึ่งตระหนักถึงความสำคัญและปัญหา ดังกล่าวข้างต้น จึงมีความสนใจศึกษา ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอมืองำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ต้องการทราบว่พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานการ พระสังฆาธิการเพียงใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นศักยภาพการบริหารงานภาพรวมของพระสังฆาธิการ ผลที่ได้จากการ วิจัยครั้งนี้ เพื่อนำเสนอผู้บังคับบัญชาคณะสงฆ์นำไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ให้การบริหารงานของคณะสงฆ์ เกิดความเรียบร้อยดีงาม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอมืองำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอมืองำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ของคณะสงฆ์ที่มี วิชยฐานะทางโลก วิชยฐานะทางธรรม และพรรษา ต่างกัน

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอมืองำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

3. สมมติฐานของการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐาน ดังนี้

3.1 พระสงฆ์ที่มีวิชยฐานะทางโลกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอมืองำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน

3.2 พระสงฆ์ที่มีวิชยฐานะทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอมืองำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน

3.3 พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอมืองำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร แตกต่างกัน

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าไว้ ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

- 1.ด้านการปกครอง
- 2.ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม
- 3.ด้านการศาสนศึกษา
- 4.ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- 5.ด้านสาธารณูปการ
- 6.ด้านสาธารณสงเคราะห์

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ วัดในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

5. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

5.1 ทำให้ทราบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

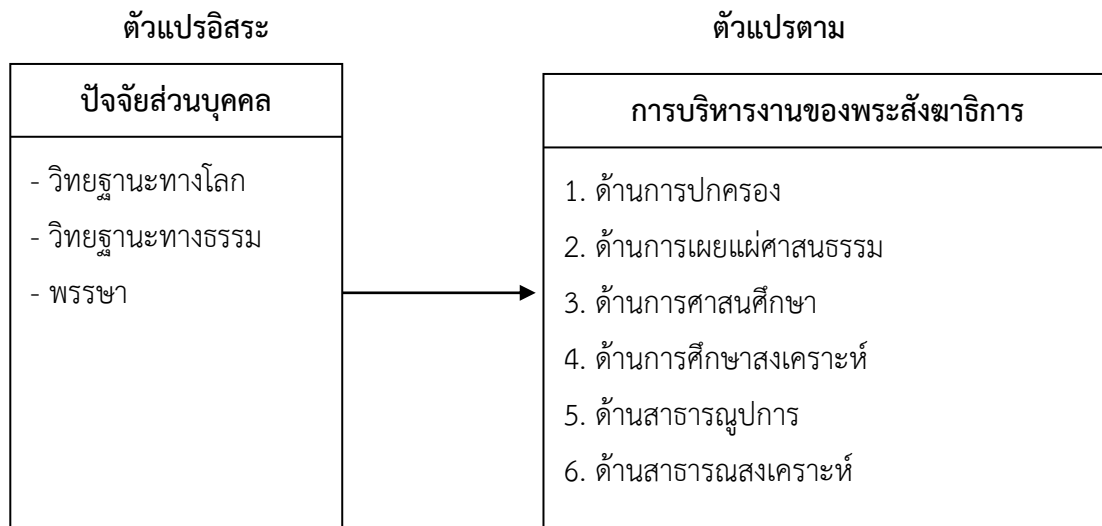
5.2 ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ของคณะสงฆ์ที่มี วิชยฐานะทางโลก วิชยฐานะทางธรรม และพรรษา ต่างกัน

5.3 ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

5.4 สามารถมีข้อมูลเสนอผู้บังคับบัญชาคณะสงฆ์นำไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ให้การบริหารงานของคณะสงฆ์เกิดความเรียบร้อยดีงาม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาต่อไป

6. กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น ภารกิจคณะสงฆ์ ได้เลือกใช้กรอบแนวคิดของ สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ใน 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ เพราะแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพจริงที่คณะสงฆ์นำมาใช้ในการบริหารงานกิจการงานคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยได้ดังนี้

แผนภูมิกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

7. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร” มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

7.1 ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษา ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยรวม แผลผลค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า พระสังฆาธิการสามารถบริหารงานกิจการงานคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะพระสังฆาธิการมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่ง มีทรัพยากรที่เหมาะสมเพียงพอต่อการบริหารงาน ทั้งทรัพยากรบุคคลงบประมาณ การเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน และมีการบริหารจัดการที่ดีสามารถบริหารงานกิจการงานคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงามภายใต้พระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม จึงส่งผลให้พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุพิศ วันทะวงษ์ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการปกครอง แผลผลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า การบริหารงานคณะสงฆ์เน้นการปกครองเพื่อให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชน จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการสามารถบริหารงานด้านการปกครองได้เป็นอย่างดี สามารถอบรมสั่งสอนสอดส่องดูแล

พระภิกษุสามเณรให้มีความสำรวมเหมาะสมกับสมณสาธูป ส่งผลให้พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการปกครองอยู่ในระดับ ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังวรภินันท์ ได้ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการระดับวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก” พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการระดับวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการปกครอง

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ แผลผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า คณะสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทด้านจัดการศึกษาเฉพาะภายในวัดเท่านั้น การศึกษาสงเคราะห์เป็นบทบาทการบริหารงานของคณะสงฆ์อีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญ การศึกษาสงเคราะห์ คือ กระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียนในวัยเรียนและพ้นวัยเรียน ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควรแก่ อัตรภาพ ในลักษณะการศึกษาแห่งชีวิตเน้นกลุ่มเยาวชนเป็นเป้าหมายหลักส่วนคนกลุ่มอื่นถือเป็นเป้าหมายรอง จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการควรมีบทบาทเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี ที่ว่า พระสงฆ์ควรร่วมจัดการศึกษาในโรงเรียน เพราะโรงเรียนยังไม่มี ความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรม หากวัดจัดระบบการเรียนรู้ที่เข้มแข็งสามารถพัฒนาคนได้อย่างเต็ม ศักยภาพจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

7.2 ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย โดยการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ของพระสงฆ์ที่มี วิทยฐานะทางโลก วิทยฐานะทางธรรม และพรธรรมา ต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย โดยการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ของพระสงฆ์ที่มี วิทยฐานะทางโลก วิทยฐานะทางธรรม และพรธรรมา ต่างกัน พบว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางโลก วิทยฐานะทางธรรม และพรธรรมา ต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากสมมติฐานของการวิจัยข้อ 1 ที่ว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางโลก ต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางโลก ต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานของการวิจัย ทั้งนี้อภิปรายผลการวิจัยได้ว่า พระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับพระสังฆาธิการระดับวัดคือเจ้าอาวาส ได้เห็นการบริหารงานของพระสังฆาธิการในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดด้วยพระธรรมวินัย มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม ให้การสนับสนุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตามความสามารถ ช่วยเหลือสถาบันการศึกษาอย่างเหมาะสม มีการดูแลเสนาสนะถาวรวัตถุภายในวัดเป็นอย่างดี และมีการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ จึงส่งผลให้พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนยพร พงษ์โสภณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของ

พระสงฆ์ที่บอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางโลก ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน

จากสมมติฐานของการวิจัยข้อ 2 ที่ว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานของการวิจัย ทั้งนี้อภิปรายผลการวิจัยได้ว่า การบริหารงานของคณะสงฆ์ให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรให้มีโอกาสด้านการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม พระสงฆ์มีโอกาสได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเสมอภาคกันตามความสามารถของแต่ละรูป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการสามารถบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดีจึงส่งผลให้พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางโลกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญพร พงษ์โสภณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีวิทยฐานะทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน

จากสมมติฐานของการวิจัยข้อ 3 ที่ว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานของการวิจัย ทั้งนี้อภิปรายผลการวิจัยได้ว่า พระสังฆาธิการสามารถบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี เป็นคุณประโยชน์ต่อพระภิกษุสามเณรภายในวัด ในเขตปกครอง และพระพุทธศาสนา ให้ความเสมอภาคแก่ผู้ได้การปกครองถึงแม้จะพรรษามากหรือน้อยก็ตามให้ความเคารพกันด้วยพรรษา อายุ จึงส่งผลให้พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อบอบบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน จึงผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังวรราภินันท์ ได้ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการระดับวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก” การทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการระดับวัดไม่แตกต่างกัน

7.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแนวทางการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

พระสงฆ์อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ได้เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแนวทางการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยได้นำ ข้อเสนอแนะความถี่สูงสุดในแต่ละด้าน อภิปรายผลตามลำดับได้ดังนี้

7.3.1 ด้านการปกครอง ความถี่สูงสุดได้แก่ การเสนอแต่งตั้งพระสังฆาธิการควรพิจารณาหลักความสามารถมากกว่าความอาวุโส ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า ในสภาพปัจจุบันพระสังฆาธิการในตำแหน่งต่าง ๆ การแต่งตั้งเป็นการพิจารณาคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมซึ่งให้ความสำคัญกับความอาวุโสมากกว่าความสามารถ ไม่มีการทดลองงาน ทดสอบความพร้อมก่อนเข้ารับตำแหน่ง ไม่มีการพัฒนาศักยภาพหลังจากเข้ารับตำแหน่งแล้ว มีผลต่อทางการปกครองที่สำคัญคือ ไม่มีความรู้ความสามารถในบทบาทอำนาจหน้าที่ของตนเท่าที่ควร ไม่สามารถปกครองวัด พระภิกษุสามเณร ให้เกิดความเรียบร้อยดีงามเท่าที่ควร พระภิกษุสามเณรบางรูปจึงมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ละเมิดต่อพระธรรมวินัยได้ง่าย ดังปรากฏตามข่าวในสื่อต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานของคณะสงฆ์ทั้งโดยรวมและระดับวัด ดังนั้น การพิจารณาพระภิกษุผู้มีความสามารถเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์จะส่งผลดีทั้งในส่วนผู้บังคับบัญชาคือ สามารถสนองงานของคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ต่อพระพุทธศาสนาและต่อคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระเมธีธรรมาภรณ์ ที่ว่านักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทูติยาปาณิกสูตร ดังนี้ 1) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล คือ ความชำนาญในการใช้ความคิด 2) วิธูโร หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ความชำนาญด้านเทคนิค 3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

7.3.2 ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ความถี่สูงสุดได้แก่ เจ้าอาวาสแต่ละวัดควรจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปอบรมจริยธรรม ศีลธรรมแก่นักเรียนตามสถานการศึกษาเป็นประจำ ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า พระสังฆาธิการอำเภอวังทองยังมีบทบาทในด้านนี้เป็นส่วนน้อย ประกอบกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันที่วัด กับโรงเรียนถูกแยกออกจากกัน เด็กเยาวชนไม่ค่อยมีโอกาสได้เข้าวัดฟังธรรม หรือมีโอกาสได้ศึกษาธรรมศึกษา จึงทำให้เด็กและเยาวชนห่างเหินศาสนา ยึดติดกับวัตถุมากเกินไปตามกระแสนิยมวัฒนธรรมตะวันตก ละเลยประเพณีที่ดีงามของไทย ส่งผลต่อปัญหาสังคมในหลายด้าน เช่น ปัญหายาเสพติด การตั้งครุฑไม่พึงประสงค์ การไม่รักนวลสงวนตัว เป็นต้น บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระสังฆาธิการควรเผยแผ่ศาสนาธรรมในเชิงรุก โดยจัดส่งพระภิกษุสามเณรเข้าไปอบรมศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียนเป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบุญศรี พานะจิตต์ กล่าวไว้ว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาธรรมและความกรุณาจากพระภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่พระภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ปัจจุบันที่สำคัญได้แก่ งานพระธรรมทูต โดยจัดให้สงฆ์จาริกไปเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนให้เกิดความลึกซึ้งถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและถูกวิธี รวมถึงการนำหลักธรรมมาแก้ไขปัญหาชีวิต ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้อย่างเหมาะสม งานอบรมจริยธรรม ศีลธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างเหมาะสม นำหลักพุทธธรรมมาดำเนินชีวิต

7.3.3 ด้านการศึกษา ความถี่สูงสุดได้แก่ เจ้าอาวาสควรให้โอกาสพระภิกษุสามเณรภายในวัดได้ศึกษาต่อในระดับสูงยิ่งขึ้นไปทั้งทางโลกและทางธรรมตามความสามารถ ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า คณะสงฆ์อำเภอวังทอง เน้นส่งเสริมการศึกษาเฉพาะด้านปริยัติธรรม ซึ่งพระสงฆ์เป็นองค์การหนึ่งที่มีการบริหารจัดการ จึงจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อให้มีความรู้ในหลักการบริหารที่ถูกต้องเหมาะสม รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง สามารถประยุกต์องค์ความรู้มาใช้ในการบริหารให้เกิดประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระเทพปริยัติสุธี ที่กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ว่า 1) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ 2) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ 3) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา 4) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา 5) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา 6) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา 7) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา 8) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม 9) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

7.3.4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ความถี่สูงสุดได้แก่ เจ้าอาวาสควรมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจนเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า ในปัจจุบันถึงแม้รัฐบาลจะมีนโยบายเรียนฟรี อย่างมีคุณภาพ แต่สภาพความเป็นจริงการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลยังทำได้อย่างจำกัด ไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการศึกษาค่อนข้างสูง ดังนั้น พระสังฆาธิการทุกระดับควรให้ความสำคัญด้านศึกษาสงเคราะห์มากขึ้น โดยมอบทุนการศึกษาแก่ผู้ยากไร้ เพื่อให้มีโอกาสด้านการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันในสังคม เพื่อลดความแตกต่างด้านโอกาสในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระเทพปริยัติสุธี กล่าวว่า การจัดการศึกษาสงเคราะห์ควรดำเนินการโดยจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา และสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญศรี พานะจิตต์ กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นบทบาทภารกิจของคณะสงฆ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ การศึกษาสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนอยู่ได้และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เพราะใช้การศึกษาในการทำมาหาเลี้ยงชีพ

7.3.5 ด้านสาธารณูปการ ความถี่สูงสุดได้แก่ เจ้าอาวาสควรมีการวางแผนการก่อสร้างถาวรวัตถุทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า การก่อสร้างถาวรวัตถุของวัดต่าง ๆ ในปัจจุบัน ไม่มีการเตรียมความพร้อมด้านแบบแปลนแผนผัง งบประมาณ สถานที่ที่เหมาะสม ทำให้การก่อสร้างขาดความคงทนแข็งแรง ขาดความสวยงามด้านภูมิทัศน์ การก่อสร้างไม่เป็นระเบียบ หากเจ้าอาวาสมีการวางแผนที่ดีในการก่อสร้างจะส่งผลให้วัดมีภูมิทัศน์ในวัดสวยงาม การจัดทำผังการก่อสร้างเหมาะสม มีถาวรวัตถุที่แข็งแรงในการใช้ประโยชน์งบประมาณในการก่อสร้างไม่บานปลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระเทพปริยัติสุธี ที่กล่าวถึงสาธารณูปการไว้ว่า ควรมีควบคุมการทำ แผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัด ให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่นและให้ก่อสร้างตามแบบแปลน ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ ควบคุมการเงินและบัญชี รับ - จ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี ควบคุมดูแลการเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทาน

วิสุคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงการส่งเสริมกิจการของวัด เจ้าคณะทุกชั้นควรส่งเสริมเจ้าอาวาสในการสาธารณูปการ

7.3.6 ด้านสาธารณูปการ ความถี่สูงสุดได้แก่ คณะสงฆ์ควรจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์วัดที่ประสบสาธารณภัยหรือขาดแคลน ทั้งนี้ก็ปรายผลได้ว่า วัดเป็นที่พึ่งทั้งยาสุข และยามทุกข์ เมื่อประชาชนหรือวัดประสบสาธารณภัย หรือขาดแคลน วัดควรให้การสงเคราะห์ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาสมทรง สิริธโร และคณะ กล่าวว่า การสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจ และด้านวัตถุด้านจิตใจ กระทำได้โดยเป็นที่ปรึกษา แนะนำ ในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการ บางอย่าง ทำให้วัดร่มรื่น ร่มเย็น สมเป็นอารามให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใสและนับถือ สร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัดและพระสงฆ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ สมพร เทพสิทธิ์ ที่กล่าวว่าการสงเคราะห์แก่ผู้เดือดร้อน ยากไร้ ในฐานะวัดเป็น โครงสร้างทางสังคมและชุมชน เมื่อประชาชนประสบความทุกข์ยาก เดือดร้อน พระสงฆ์ควรสงเคราะห์ผู้ประสบความทุกข์ยากเท่าที่ทำได้ เช่น ให้การแนะนำ ปรึกษา สงเคราะห์ด้วยเครื่องดำรงชีพ

บรรณานุกรม

ข้อมูลวิทยุภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

กฤษณา ประศาสน์วุฒิ. (2551). **วิธีการวิจัยทางสหกรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

กลุ่มงานฝึกอบรมการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.). (2547). **ตำราชุดฝึกอบรมหลักสูตรนักวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 2. (2541). **ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

การศาสนา. กรม. (2539). **คู่มือจัดการศึกษาสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2540). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2542). **คู่มือพระสังฆิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ. (2527). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

จันทร์ธานี สงวนนาม. (2546). **เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**. ม.ท.ป.

ติน ปรัชญพฤทธิ. รศ., ดร. (2538). **ทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

- _____. (2548). เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาและการพัฒนาการบริหาร. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ถวิล ธาราโภชน. (2526). **จิตวิทยาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2550). **ประสบการณ์วิชาชีพบริหารรัฐกิจ : การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทวี พลรัตน์. (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2541). **ทฤษฎีองค์การและการออกแบบ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด.
- ธีระศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ. (2549). **เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร. (2539). **การบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.
- นิภา เมธาวีชัย. (2543). **วิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- นืออน กลิ่นรัตน์. (2530). **ความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติ**. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2. ขอนแก่น : ฝ่ายวิจัยและพัฒนาศูนย์ฝึกอบรมพัฒนาการสาธารณสุข.
- บุญชม ศรีสะอาด. รศ.,ดร. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น.
- ประพันธ์ สุริหาร. (2549). **หลักและระบบบริหารการศึกษา**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประเวศ วะสี. (2540). **พระสงฆ์กับการเรียนรู้เท่าทันสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน.
- ปัญญา หิรัญรัตน์. รศ.,ดร. (2552). **การบริหารและนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระเทพปริยัติสุธี. (2540). **ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี). (2546). **ธรรมปริทัศน์ “46”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2539). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). **กระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมทรง สิริธโร และคณะ. (2525). **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกล็ดไทย จำกัด.
- ไพโรธ เลิศพิริยกุล. (2539). **สภาพปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.
- ไพศาล หวังพานิช. (2536). **การวัดผลการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

- มานพ พลไพรินทร์. (2531). **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: ชูติมาการพิมพ์.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2540). **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น,
- ส่งศรี ชมภูวงศ์. (2547). **การวิจัย**. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามั่งคณาจารย์. (2540). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การ คณะสงฆ์และการพระศาสนา ใน ทวี พลรัตน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา.
- สมพร เทพสิทธา. (2538). **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สภาอุปัชฌาย์พุทธิก สมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุชา จันท์เอม และสุรงค์ จันท์เอม. (2520). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพรววิทยา.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2534). **อุดมการณ์ทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : อภัยการพิมพ์.

2) ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (Internet)

วิกิพีเดีย. (2555). **รายชื่อวัดในจังหวัดกำแพงเพชร**. <th.wikipedia.org/wiki>, (23 กรกฎาคม 2555).

3) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

- จรินทร์ ยิ่งสังข์. (2540). **บทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธัญพร พงษ์โสภณ. (2539). **ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการ จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอ บางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. รายงานการวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูสังวรภานันท์. (2553). **ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารงานของพระสังฆาธิการระดับวัดใน เขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก**. ศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- พระมหาสมชาย เจริญกิจ. (2540). **บทบาทของวัดพัฒนาตัวอย่างในการช่วยเหลือสังคม : ศึกษาเฉพาะ กรณีวัดในกรุงเทพมหานครกับวัดในภาคกลาง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหาตุล จีรวฑูโฒ. (2549). **การศึกษาสภาพการบริหารงานการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการ ระดับ อำเภอและระดับตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- พระสุพิศ วันทะวงษ์. (2551). **บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอ ขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ**. ครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี.

อุดร ชัดยพงษ์. (2538). การศึกษาวิธีดำเนินการจัดการการศึกษาในศาสนสถาน จังหวัดนครราชสีมา.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

4) เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร. (2544). ทะเบียนสำรวจจำนวนพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด

ประจำปี พ.ศ.2544. (อัดสำเนา).

สมชัย วงษ์นายะ. รศ., ดร. และ ทวนทอง เขาวงกิตพงศ์. รศ., ดร. (2551). เอกสารประกอบการสอนวิชาการ

วิจัย. กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษากำแพงเพชร, 2551, (อัด

สำเนา).

ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

Factors affecting Students' Enrolment in Faculty of Social Science, Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-am District, Phetchaburi Province

พระรัตนพล ปรุกโกโม

Phra Rattanaphon Prakkamo

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhsit University

E-mail: phrarattanaphon@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 19 สิงหาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 19 สิงหาคม 2564

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เครื่องมือที่ใช้ที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 100 คน ที่ทำได้โดยวิธีการเปิดตารางสำเร็จของเกรจซี่ (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan) และใช้วิธีการการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) แบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ตามแผนกที่ศึกษา โดยการจับฉลากแบบทดแทน สถิติที่ใช้คือ สถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน สถิติอนุมานคือ การทดสอบค่าที (t-test) และทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) หากพบความแตกต่างจะทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffé) แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์

ผลการวิจัย พบว่า 1. นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.86 และจำแนกในแต่ละด้าน โดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังต่อไปนี้ ด้านสถาบัน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.03 รองลงมา คือ ด้านหลักสูตร อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.88 และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.66 2. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน 3. นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาดังนี้ ด้านสถาบัน ได้แก่ บริเวณสถาบันน่าจะปิดไม่ให้มีการเลี้ยงสัตว์ สภาพพื้นที่มีขี้วัวเยอะมาก จึงควรมีการป้องกันการรุกรานของสัตว์การทำร้ายกัน ด้วยการทำรั้ว และประชาสัมพันธ์กับชาวบ้านห้ามนำสัตว์มาเลี้ยง ด้านหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่องกัน จึงควรมีการวางหลักสูตรให้ต่อเนื่องกัน ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา ได้แก่ ระบบการจัดเก็บหลักฐานไม่มีมาตรฐาน เปิดปัญหากับนักศึกษา จึงควรมีระบบให้มีมาตรฐาน มีหลักฐานตรวจสอบได้ง่าย

คำสำคัญ: ความคิดเห็น, สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The objectives of this thematic paper (independent study) were as follows: 1) to study Factors Affecting Students' Enrolment In Faculty Of Social Science, Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-Am District, Phetchaburi Province 2) To compare Opinion On Factors Affecting Students' Enrolment In Faculty Of Social Science, Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-Am District, Phetchaburi Province, classified to different gender, age and income per a month 3) to study the suggestions and solution concerning Factors Affecting Students' Enrolment In Faculty Of Social Science, Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-Am District, Phetchaburi Province. Research instruments were

questionnaires. The sample was 100 of people sized by Krejcie and Morgan's table and Simple Random Sampling having been divided stratified random sampling by drawing lots. The used statistics were descriptive statistics, frequency, percentage, mean, standard deviation and inferential statistics including T-test and One-Way ANOVA test. If differentiation was found, it was tested in a pair by mean of Scheffe and analyzed by computing.

The results of research were found as follows :- 1) The students studying in an undergraduate of Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-Am District, Phetchaburi Province had opinion on factors affecting admission on the whole view of the 3 aspects of average of 3.86. Having been considered each aspect starting from the highest aspect to the lowest average: (1) the aspect of the institution was at the highest average of 4.03 (2) the aspect of the course was at the higher average of 3.88 (3) the aspect of the cost of education was at the high average of 3.66. 2) The results of hypothesis-test was found that The students studying in an undergraduate of Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-Am District, Phetchaburi Province, with different gender, age and income per a month no difference of opinion on the factors affecting admission on the whole view of the 3 aspects. 3) The students studying in an undergraduate of Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Campus, Phetchaburi Educational Center, Wat Neranchalaram, Cha-Am District, Phetchaburi Province, had suggested some problems and solution: 1) the aspect of the institution; the area of the institution should be closed, not allow to feed animals inside, condition of the area of the institution had a lot of cows' stool. So, should the fence be made to prevent the poaching of animals and also let people know that they should not feed their animals inside the area of the institution 2) the aspect of the course; the course of instruction was not continuous. So, the course should be done continuously 3) the aspect of the cost of education; the system of evidence collecting was not in standard, the students were in trouble. So, the system should be standardized and a proof should be easy verified.

Keywords: Opinion, Political Science Program, Mahamakut Buddhist University

1. บทนำ

การศึกษามีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การพัฒนาคน ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องพัฒนาคน และคนเป็นผู้พัฒนาและรับผลของการศึกษา การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดของการพัฒนา ทั้งนี้ทิศทางการพัฒนาประเทศไทยในแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศ ทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และอัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันพร้อมกับปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศ คือ การพัฒนาคุณภาพของคน นั่นหมายถึงประชากรของประเทศโดยทั่วไปจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง ตลอดจนด้านอื่น ๆ อีกมากมาย แต่เหนือสิ่งอื่นใดการพัฒนาทุกด้านไม่อาจประสบความสำเร็จได้หากขาดการพัฒนาด้านการศึกษา ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาที่สำคัญ ดังนั้น ผลผลิตของการศึกษาในอนาคตจะต้องเป็นพลเมืองของประเทศที่สามารถปรับตัว และแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและสามารถริเริ่มการพัฒนาตนเอง ครอบคลุมชุมชน ตลอดจนประเทศชาติให้พัฒนาและก้าวหน้าไปได้อย่างมีหลักการบนพื้นฐานความเข้าใจในเหตุและผล ความถูกต้อง ความดีงาม และความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นของคณะสงฆ์ไทย 1 ใน 2 แห่งที่มีการจัดการเรียนการสอนบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มี “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 เล่มที่ 114 ตอนที่ 51 ก” ยกฐานะสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐบาลที่มีการบริหารเป็นอิสระ ภายใต้กำกับของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นการขยายเขตการศึกษาของสถาบันให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิจัย ส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ต่อมาเมื่อมีการขยายศูนย์การศึกษาขึ้นตามส่วนภูมิภาคไปตามจังหวัดต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ในพ.ศ. 2548 เปิดศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเปิดทำการเรียนการสอน คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง ได้รับความเห็นชอบใช้หลักสูตรเมื่อพ.ศ. 2549 แต่กลับประสบกับปัญหาในด้านสถาบัน ด้านหลักสูตร และด้านค่าใช้จ่าย กล่าวคือ ด้านสถาบันยังเป็นที่รู้จักของประชาชนส่วนน้อย ส่งผลต่อการเข้ามาศึกษาในสถาบัน ทั้งยังมีผลต่อบัณฑิตผู้จบการศึกษาไปในการสมัครงานกับองค์กรหรือสถานประกอบการอื่น ๆ ส่วนหลักสูตรของมหาวิทยาลัยไม่เข้มข้น และมีบางรายวิชาที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ แต่มหาวิทยาลัยไม่สามารถเปิดสอนได้ ทั้งยังเกิดความไม่สอดคล้องระหว่างการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการสอบเข้าบรรจุข้าราชการพลเรือน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างการปฏิบัติ และด้านค่าใช้จ่าย แม้จะมีจำนวนค่าใช้จ่ายไม่มากแต่ด้วยประชาชนที่เลือกมาศึกษาในสถาบันยังเป็นผู้มีรายได้น้อย ส่งผลต่อการชำระค่าบำรุงการศึกษาล่าช้า ส่งผลให้กลายเป็นค่าปรับเพิ่มขึ้นทำให้นักศึกษาบางส่วนตัดสินใจออกกลางคัน

ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะช่วยกำหนดกรอบแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการในด้านหลักสูตร ด้วยการเปิดหลักสูตรให้เป็นที่ยอมรับและสอดคล้องกับการไปสมัครสอบจริง ส่วนด้านสถาบันจะช่วยให้สถาบันกลายเป็นองค์กรการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีมาตรฐานในการจัดการศึกษา และด้านค่าใช้จ่ายจะช่วยให้มีแนวทางในการช่วยเหลือนักศึกษา ทั้งการให้ทุนการศึกษาหรือการประสานกับหน่วยงานรัฐบาลเปิดกั

ให้นักศึกษาระดับปริญญาสามารถกู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา (กยศ.) เพื่อให้เปิดโอกาสในการศึกษาแก่เยาวชนในพื้นที่ต่อไป

ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยในระดับอุดมศึกษา ให้เป็นไปตามหลักสูตร เป็นสถาบันที่น่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับจากประชาชนโดยทั่วไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์ การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์ การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้า ศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ไว้ดังนี้

3.1 **ขอบเขตด้านประชากร** ได้แก่ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์ การปกครองของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญ ชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ประจำปีการศึกษา 2554 จำนวน 175 รูป/คน

3.2 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านสถาบัน 2) ด้าน หลักสูตร 3) ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา

3.3 **ขอบเขตด้านพื้นที่** ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์ การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

5.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ปีการศึกษา 2555 จำนวน 100 รูป/คน โดยวิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของเกรจซี่ (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan)

5.2 เทคนิควิธีการการสุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2555 ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของเกรจซี่ (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan) 175 รูป/คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 100 รูป/คน จึงใช้วิธีการการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) แบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ตามแผนกที่ศึกษา เพื่อหากกลุ่มตัวอย่างแยกแต่ละชั้นปีศาสนศาสตร์ จากสูตรเมื่อได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 รูป/คน ต่อจากนั้นจึงจับฉลาก ใช้วิธีหยิบบ้างละ 1 ใบ และนำไปที่หยิบบ้างได้คืนเข้าที่เดิมแล้วจับสลากอีกจนครบตามจำนวนที่ต้องการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม 1 ชุด โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ชาย หญิง และรายได้ต่อเดือน จำนวน 3 ข้อ เป็นคำถามปลายปิด (Closed End) เชิงตรวจคำตอบ (Check-list)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 18 ข้อ โดยจำแนกออกเป็น 3 ด้าน

- 1) ด้านสถาบัน จำนวน 6 ข้อ
- 2) ด้านหลักสูตร จำนวน 6 ข้อ
- 3) ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

5.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

5.4.1 ขอนหนังสือจากห้องเรียนบัณฑิตศึกษา ศูนย์การศึกษามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ถึงหัวหน้าฝ่ายบริหาร ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม

5.4.2 ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบ

5.4.3 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลคืนด้วยตนเอง

5.4.4 เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว จำนวน 100 ชุด คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์จึงตรวจสอบ

ความสมบูรณ์และจัดลำดับข้อมูล

5.4.5 นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยนี้ได้ดำเนินการโดยนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสังคมศาสตร์ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

5.5.1 วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

5.5.2 วิเคราะห์ความคิดเห็นที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์ การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และ ค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.5.3 ทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นที่เกี่ยวกับปัจจัย ที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัด เพชรบุรี กับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างด้านเพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนด้าน อายุ และ รายได้ต่อเดือน ใช้การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ่ (Scheffé)

5.5.4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อ การเข้าศึกษา คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต สิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้การแจกแจง ค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

6. สรุปผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์ การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.86 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านสถาบัน อยู่ในระดับมาก

โดยมีค่าเฉลี่ย 4.03 รองลงมา คือ ด้านหลักสูตร อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.88 และน้อยที่สุด คือ ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.21

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา ด้านสถาบัน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.03 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า มหาวิทยาลัยแห่งนี้ช่วยพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้แก่ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.19 รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยมีเกียรติประวัติด้านการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรมาช้านาน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.10 และน้อยที่สุด คือ มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐทำให้มีความเชื่อมั่นในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างมีคุณภาพ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.87 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา ด้านหลักสูตร อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.88 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า หลักสูตรที่เปิดสอนให้ความสำคัญทั้งทางด้านวิชาการที่เป็นเลิศและประกอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม ศิลธรรม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.13 รองลงมา คือ หลักสูตรที่เปิดสอนสอดคล้องกับความต้องการของคนที่พลาดโอกาสทางการศึกษา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.02 และน้อยที่สุด คือ หลักสูตรที่เปิดสอนนำไปบูรณาการได้กับทุกสาขาวิชา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.62 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.66 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่มีมหาวิทยาลัยใกล้บ้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.05 รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยเก็บค่าบำรุงการศึกษาถูกกว่าสถาบันอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.89 และน้อยที่สุด คือ มหาวิทยาลัยมีทุนการศึกษาช่วยเหลือสนับสนุนแก่นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.64 ตามลำดับ

2) ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา ด้านสถาบัน ด้านหลักสูตร ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา และโดยรวมทั้ง 3 ด้านแตกต่างกัน ซึ่งผลการวิเคราะห์ พบว่า นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษา โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

3) ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าศึกษาคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาเพชรบุรี วัดเนรัญชราราม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

1) **ด้านสถาบัน** ในเรื่องบริเวณสถาบันน่าจะปิดไม่ให้มีการเลี้ยงสัตว์ สภาพพื้นที่มีขี้วัวเยอะมาก เลยค้ะ จึงควรมีการป้องกันการรุกร้าของสัตว์การทำร้วกัน ด้วยการทำร้ว และประชาสัมพันธ์กับชาวบ้านห้ามนำสัตว์มาเลี้ยง รงลงมา คือเรื่องแผนงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ แจ้งให้นักศึกษาทราบเข้า จึงควรรแจ้งให้ทราบหรือบอกให้รวดเร็วเพื่อจะได้ทราบทั่วกัน นอกจากนี้สถาบันไม่มีถังขยะให้ทิ้งขยะ จึงควรมีถังขยะประจำจุดต่าง ๆ และน้อยที่สุด คือ อุปกรณ์ทางการศึกษาคอมพิวเตอร์ ดังนั้นจึงน่าจะมีคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้น

2) **ด้านหลักสูตร** ในเรื่องหลักสูตรการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่องกัน ควรมีการวางหลักสูตรให้ต่อเนื่องกัน รงลงมา คือ ต้องการให้อาจารย์ที่มาสอน ขอให้ตรงตามวิชาที่เข้าสอน ต้องขอให้ตรวจสอบดูให้ดี นอกจากนี้น่าจะแยกนักศึกษา 2 ปี และ 4 ปี ออกจากกัน (มีปัญหา) จึงควรรหาเนื้อหาที่เหมาะสมแต่ละหลักสูตรให้แยกเรียน และน้อยที่สุด คือ ไม่ค่อยเข้าใจในหลักสูตรที่เรียน (หลักสูตรยาก ๆ) จึงน่าจะมีการจัดการสอนเบื้องต้นเพื่อปูพื้นฐานก่อนลงสอนจริง

3) **ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา** ในเรื่องระบบการจ้ดเก็บหลักฐานไม่มีมาตรฐาน เปิดปัญหากับนักศึกษา จึงควรมีระบบให้มีมาตรฐาน มีหลักฐานตรวจสอบได้ง่าย รงลงมา คือ นักศึกษาจ่ายค่าเทอมล่าช้า ใบเสร็จรับเงินของนักศึกษามีไม่ครบเนื่องจากทำหายหรือไม่ได้เก็บไว้ ดังนั้นควรจ้ดหรือผ่อนผันค่าปรับหรือมีวิธีการที่เอื้ออำนวยสำหรับนักศึกษาที่ยังไม่พร้อมจ่าย ระบบข้อมูลการจ่ายเงินควรรจ้ดให้ support กับปัญหาที่เกิดขึ้น และน้อยที่สุด คือ ค่าเทอมเมื่อทำผ่อนผันแล้วไม่น่าจะเสียค่าปรับอีก ควรมีการผ่อนส่งเป็นงวด ๆ เพื่ออ่ลุ่มอ่ล้วย

7. อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านสถาบัน พบว่า **ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด** คือ มหาวิทยาลัยแห่งนี้ช่วยพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้แก่ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา ซึ่งมีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาที่รัฐจ้ดตามแนวใหม่ เน้นหนักด้านความเป็นเลิศทางวิชาการมากกว่าด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นผลให้คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทยอ่อนด้อยถอยลงเป็นผลให้เยาวชนชาดคุณธรรมในการดำเนินชีวิต ดังนั้นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงเน้นหนักด้านคุณธรรมควบคู่วิชาการเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีทั้งความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมในการดำรงชีพอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ**วิชูดา จำเนียรพันธุ์** เรื่อง แนวคิดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ที่กล่าวว่า สถาบันจะต้องผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ ความเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ ปัญญา ความสามารถทางวิชาชีพ และการมีคุณธรรม จริยธรรมตลอดจนเป็นผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี **ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด** คือ มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐทำให้มีความเชื่อมั่นในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

อย่างมีคุณภาพ ซึ่งมีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการจัดการเรียนการสอนมาเป็นระยะเวลายาวนาน หลักสูตรมีความเป็นมาตรฐานแห่งการศึกษาระดับอุดมศึกษา จึงส่งผลให้ได้รับการรับรองจากรัฐบาล ประชาชน รวมถึงสถาบันในระดับอุดมศึกษาด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของ **วิชุดา จำเริญพันธ์ุ** ที่กล่าวไว้ว่า ต้องการพัฒนาสถาบันการศึกษาให้เป็นองค์กรที่มีคุณภาพ อาทิ การบริหารที่มีความเป็นอิสระคล่องตัว มีมาตรฐานการศึกษาและระบบการประกันคุณภาพ มีการพัฒนาบุคลากรการศึกษาอย่างต่อเนื่องและทันสมัย

2) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านหลักสูตร พบว่า **ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด** คือ หลักสูตรที่เปิดสอนให้ความสำคัญทั้งทางด้านวิชาการที่เป็นเลิศและประกอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม ศิลธรรม ซึ่งมีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรของสถาบันประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ ความรู้และคุณธรรม และผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดคืออาจารย์ผู้ปฏิบัติการสอน ซึ่งล้วนมีทั้งความรู้ มีคุณธรรม มีจรรยาบรรณวิชาชีพสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **มาลินี ถาวร** ได้ให้ความหมายของครูไว้ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญมากในสังคมเนื่องจากครูเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง และเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังคำกล่าวที่ว่า ครูคือผู้สร้างคนในสังคมให้เกิดการเรียนรู้ มีคุณธรรม ทักษะ ความสามารถและมีความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถ และมีศักยภาพ อันสูงอันเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองได้ **ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด** คือ หลักสูตรที่เปิดสอนนำไปบูรณาการได้กับทุกสาขาวิชา ซึ่งมีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากมหาวิทยาลัยจัดทำหลักสูตรโดยให้ความสำคัญว่าจะต้องสอนให้นักศึกษาประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นเครื่องนำทางพัฒนานักศึกษาให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ เป็นอนาคตที่ดีในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **กาญจนา คุณารักษ์** ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนแผนที่การเรียนการสอนเป็นแบบตัวชี้นำความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สร้างขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาการบริหารโรงเรียน โดยสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตลอดจนความต้องการของ ชุมชน ประเทศ และความต้องการของผู้เรียน เพื่อสร้างคุณลักษณะของประชาชนในชาติให้มีความรู้และศักยภาพ

3) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านค่าใช้จ่ายในการศึกษา พบว่า **ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด** คือ ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่มีมหาวิทยาลัยใกล้บ้าน ซึ่งมีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณสถาบัน จึงไม่ต้องเสียค่าเดินทาง ทั้งเวลาพักกลางวันยังสามารถมาร่วมรับประทานอาหารกับพระในมหาวิทยาลัยได้อีกด้วย จึงส่งผลให้ลดอัตราค่าใช้จ่ายระหว่างการศึกษาได้อย่างดีเยี่ยม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **วิชุดา จำเริญพันธ์ุ** ด้านกายภาพ สถานที่ตั้ง เปรียบได้กับช่องทางการจัดจำหน่ายสำหรับสถาบันการศึกษาองค์ประกอบนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ช่องทางการจัดจำหน่ายและสถานที่ตั้ง ดังนั้น ช่องทางการจัดจำหน่ายของสถาบันเน้นลักษณะที่จะให้นักศึกษาได้รับความสะดวก โดยพิจารณาถึงการคมนาคมการกระจายศูนย์การศึกษา หรือวิทยาเขตเพื่อความสะดวกในการศึกษาต่อ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ต่อนักศึกษาในการเข้ามาศึกษาต่อในสถาบันนั้น ๆ สถานที่ให้บริการ หมายถึง ทำเลที่ตั้ง อาคารสถานที่และบรรยากาศแวดล้อมของสถาบัน ในที่นี้จะกล่าวถึง 3 ด้านหลัก ๆ ดังนี้ (1) ทำเลที่ตั้งสถาบันควรตั้งอยู่ในทำเลที่ตั้งที่มีการคมนาคมสะดวก นักศึกษาสามารถเดินทางมาศึกษาได้อย่างสะดวกและ

ปลอดภัย (2) อาคารสถานที่ นอกจากทำเลที่ตั้งดีแล้ว อาคาร สถานที่ ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะชักจูงให้นักเรียน นักศึกษา ตัดสินใจเข้ามาศึกษาต่อในสถาบันมากขึ้นได้ โดยพิจารณาถึงสิ่งเหล่านี้ ความปลอดภัยของตัวอาคาร ครุภัณฑ์ในตัวอาคาร ความทันสมัยของอาคาร และ (3) บรรยากาศสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมของสถาบัน ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น (3.1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องโสตทัศนูปกรณ์(3.2) สภาพแวดล้อมทางจิตใจและทางสังคม ได้แก่ บุคลิกภาพของเพื่อน นักศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา **ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด** คือ มหาวิทยาลัยมีทุนการศึกษาช่วยเหลือ สนับสนุนแต่นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ซึ่งมีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันเปิดที่ให้นักศึกษาที่ทำงานแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ แต่อย่างไรก็ตาม นักศึกษาที่ปฏิบัติงานแล้ว ก็ยังต้องรับภาระในการดำรงชีวิตอยู่ ทำให้ให้บางเวลานักศึกษาที่มีรายได้น้อย ก็ ต้องละทิ้งต่อการศึกษา เพื่อไปทำงาน โดยทางสถาบันยังขาดการประสานงานกับหน่วยงานที่จะให้ ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาได้ หรือแม้แต่กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา ก็ไม่สามารถกู้ได้ ด้วยเหตุแห่งการมีงานทำ แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโรงเรียนลำปางพัฒนศึกษาและเทคโนโลยี ที่ระบุไว้ในคู่มือนักศึกษาว่า การ จัดสวัสดิการให้แก่ักศึกษา คือ บริการทุนการศึกษา ทางโรงเรียนได้จัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นทุนการศึกษา ประจำทุกปี โดยมีทุนการศึกษาประเภทต่าง ๆ ดังนี้ ทุนส่งเสริมการศึกษา ทุนการศึกษาแก่โรงเรียนด้อยโอกาส ทุนฉุกเฉิน ทุนนักกีฬายอดเยี่ยม ทุนเชียร์ลีดเดอร์ ทุนอาหารกลางวัน กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา และมี บริการด้านสวัสดิการนักศึกษา บริการด้านอนามัย

บรรณานุกรม

1) หนังสือทั่วไป

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์. (2549). คู่มือการศึกษา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รายวันการพิมพ์,

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554. กรุงเทพมหานคร : องค์การการค้าสุภา.

2) บทความจากเว็บไซต์

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2550). ปัจจัย. 15 ตุลาคม 2554. <http://th.wikipedia.org/wiki> (24 พฤศจิกายน 2550).

สำนักงาน ก.พ.. (2550). โครงการตามรอยพระราโชวาท. 30 พฤศจิกายน 2554. <<http://www.oeadc.org/caution/plonearticlemultipage>> (24 พฤศจิกายน 2550).

3) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

จริยา โคจรนา. (2543). ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลีนุช บุญน้อม. (2543). **องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจศึกษาต่อระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการบริหารสารสนเทศ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง แผนกวิชา คอมพิวเตอร์ธุรกิจ ชั้นปีที่ 2 คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.**

ธีเรก วิทยายุทธ. (2549). **ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สรรพสามิตในเขตพื้นที่สำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 6 ที่มีต่อการบริหารงานหลังการปฏิรูประบบราชการของกรมสรรพสามิต พ.ศ. 2545. วิทยานิพนธ์รัฐ ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.**

พล เหลืองรังสี. (2546). **ปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจในการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2546 สถาบันราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.**

4) เอกสารไม่ตีพิมพ์

ประเวศ วะสี. (ม.ป.ป). **การประชุมทางวิชาการอุดมศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 1 28-29 กรกฎาคม 2532 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ใน การปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว การพิมพ์, (อัดสำเนา).**

ฝ่ายทะเบียนและวัดผล วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2554). **สรุปยอด นักศึกษาประจำปีการศึกษา พ.ศ. 2554. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, (อัดสำเนา).**

นิเวศน์กับกระบวนการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

Hindrances and Enlightenment process in Theravada Buddhist Philosophy

ณัฐปรีญา วิจิตรฐะพันธุ์

Natpreeya Wichittaphan

นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา

Independent Scholar in Buddhism and Philosophy

E-mail: wichittaphan@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 กรกฎาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษานิเวศน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษากระบวนการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) เพื่อวิเคราะห์นิเวศน์กับกระบวนการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแบบเอกสาร ซึ่งศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า 1) นิเวศน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นธรรมชาติที่กั้นจิตไม่ให้เข้าถึงความดี ห้ามจิตไม่ให้สงบเป็นสมาธิ ปิดกั้นปัญญา ไม่ให้เข้าถึงพระนิพพาน มี 5 อย่าง ได้แก่ กามฉันทะ คือ ความพอใจในกามคุณ, พยาบาท คือ ความแค้นเคือง, ถีนมิทธะ คือ ความหดหู่ท้อแท้, อุทธัจจกุกกุกจะ คือ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ และวิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัย 2) กระบวนการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ขั้นตอนที่น่าไปสู่การบรรลุมรรคผลในพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวคือพระอริยบุคคล ซึ่งเป็นผู้ชำระกิเลสด้วยการปฏิบัติดังนี้ คบสัตบุรุษ พังสัทธิธรรมเพื่อคลายกำหนด เกิดศรัทธา มีโยนิโสมนสิการ มีสติสัมปชัญญะ สำรวมระวังอินทรีย์ มีความประพฤติทางกาย วาจาและใจดี เจริญสติปัญญา 4 และโพชฌงค์ 7 จนนำไปสู่การเกิดปัญญาแล้วบรรลุวิชาและวิมุตติในที่สุด และเป็นพระอริยบุคคลตามลำดับขั้น 3) วิเคราะห์นิเวศน์กับกระบวนการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปว่า นิเวศน์กับกระบวนการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้เข้าใจได้ว่า กระบวนการบรรลุธรรมในแต่ละมรรคญาณจะเป็นการกำจัดนิเวศน์ไปตามลำดับขั้น กล่าวคือ การละกามฉันทะ จะสามารถเป็นไปได้ด้วยอรหัตมรรค การละพยาบาท จะสามารถเป็นไปได้ด้วยอนาคามิมรรค การละถีนมิทธะ จะสามารถเป็นไปได้ด้วยอรหัตมรรค การละอุทธัจจกุกกุกจะ จะสามารถเป็นไปได้ด้วยอรหัตมรรค และการละวิจิกิจฉา จะสามารถเป็นไปได้ด้วยโสดาปัตติมรรค

คำสำคัญ : นิเวศน์, กระบวนการบรรลุธรรม, พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

The objectives of this research article were:1) to study the concept of the hindrance in Theravada Buddhist Philosophy, 2) to study the enlightenment process in Buddhism's philosophy, and 3) to analyze the hindrance and the enlightenment process in Buddhist philosophy. The thesis is a qualitative study by focusing on documents analysis of the Tripitaka texts and the commentary that related to the field of the study.

The results of the study were shown as follows 1) The concepts of the hindrance in Buddhist philosophy were natural barrier mental to access the goodness. It is the things that were blocking the mind to reach enlightenment (Nirvana) there are 5 types of hindrances, including sensual desire (Kamachanda), ill-will (Byapada), sloth and torpor (Thina-middha), flurry and worry (Uddhacca kukkuccha), doubt; uncertainty (Vicikiccha). 2) The enlightenment process in Theravada Buddhist philosophy is a process for achieving ambitious in Buddhist philosophy. Therefore, the noble individuals who were the worthy one whose ways of life following the precepts of gentleman which are associated with the good man, hearing the good teaching, fully confidence, analytical reflection or having wise attention, practicing in accord with the Dhamma, sensible beware of behavior, physical, mental and verbal control living with fully of mindfulness, practicing of 4 fundamentals of mindfulness (Satipatthana), keeping doing on 7 enlightenment factors (Bojjhanga) those ways of practicing in Buddhist philosophy leads to wisdom and attain to enlightenment and getting liberation and being noble individuals step by step in the end. 3) The Analysis of hindrance and enlightenment process in Buddhist philosophy, the study found that the process of enlightenment will eliminate hindrances and be getting being the noble individuals. Furthermore, the one who eliminated of sensual desire (Kamachanda), sloth and torpor (Thina-middha), flurry and worry (Uddhacca kukkuccha) is the realization of the Fruition of Non-Returning (Arahanta Magga); the one who eliminated ill-will (Byapada), is the established in the Path of Non-Returning (Anagami) : the one who eliminated doubt; uncertainty (Vicikiccha) is the established in the Path of Stream-Entry (Sotapanna Magga).

Keywords: hindrance, enlightenment process, buddhist philosophy

1. บทนำ

วิถีชีวิตของมนุษย์เรา มักมีสิ่งๆ ที่เข้ามากระทบในหลาย ๆ ด้าน เปรียบเหมือนหนังเรื่องยาว ไม่ว่าจะอะไร จะเกิดขึ้นก็ตาม เราไม่เคยพอใจ และความไม่พอใจก็กลายเป็นสิ่งที่เราเคยชิน สิ่งใดกันที่ทำความผิดพลาดให้เกิดขึ้นกับชีวิต แล้วยังต้องการให้เราตกเป็นทาส ต้องการให้กลัว ต้องการให้ทะเยอทะยาน มักใหญ่สูง ต้องการ

ให้แข่งขันตลอดเวลา ต้องการให้ไร้ซึ่งความเมตตา เต็มไปด้วยความโกรธ ความเกลียดชัง ทำให้อ่อนแอ เพราะเราไม่แกร่ง ไม่เข้มแข็ง จึงไม่มีความอดทนต่อสิ่งที่ย่ำยวนนั้นได้ เรื่องราวด้านร้าย ๆ ของชีวิตจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา และต้องเข้าสู่การแข่งขันที่โหดร้ายเชือดเฉือน ต่อสู้ตะเกียกตะกายเพื่อการอยู่รอด ทำให้การเอาอย่างผู้อื่น หรือลอกเลียนแบบเป็นเรื่องที่ต้องทำ ไม่ต้องการให้เป็นผู้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความคิดสร้างสรรค์ มีเขาวนปัญญา หรือเป็นผู้ที่ทวนกระแส

สิ่งที่กล่าวมานั้นเป็นลักษณะที่มาขวางกั้นไม่ให้ปัญญาเกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า นิรวณ มีความหมายในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า เป็นธรรมเครื่องกั้นความดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551, หน้า 181) เพราะขัดขวางจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรมความดีที่ทั้งปวง หากบุคคลผู้ใดถูกรอบงำด้วยนิรวณที่เป็นอกุศลธรรมนี้ จิตก็จะถูกกดทับ ถูกปิดกั้นไม่ให้เกิดสมาธิ ไม่ให้เกิดปัญญาได้ จึงไม่สามารถที่จะรู้จักประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น รวมถึงประโยชน์ทั้งสองฝ่ายได้เลย ดังสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นิรวณเครื่องกั้น 5 ประการ ครบงำจิตแล้ว ทำปัญญาให้ทุพพล 5 ประการ เป็นไฉน นิรวณเครื่องกั้น 5 ประการ คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุกจะ และวิจิกิจฉา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นไม่มีนิรวณเครื่องกั้น 5 ประการ อันครบงำจิต ทำปัญญาให้ทุพพลแล้ว จักรู้ประโยชน์ของตน ประโยชน์ของผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายหรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำความเป็นอริยะยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ด้วยปัญญาที่มีกำลังทุพพล เหตุนั้นหลักธรรมข้อนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเสมือนแม่น้ำที่ไหลจากภูเขาไปสู่ที่ไกลมีกระแสเชี่ยวพัดสิ่งที่จะพัดไปได้ บุรุษพึงเปิดปากเหมือนแห่งแม่น้ำทั้งสองข้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ กระแสน้ำในท่ามกลางแห่งแม่น้ำนั้นก็ซัดสาย ไหลผิดทาง ไม่พึงไหลไปสู่ที่ไกล ไม่มีกระแสเชี่ยว ไม่พัดสิ่งที่พอจะพัดไม่ได้ฉันทใด ภิกษุนั้นก็ฉันทนั้นเหมือนกันแล เมื่อไม่ละนิรวณเครื่องกั้น 5 ประการ อันครบงำจิต ทำปัญญาให้ทุพพลแล้ว ย่อมไม่จักรู้ประโยชน์ตน ประโยชน์ของผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ไม่อาจทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ และไม่สามารถกระทำความเป็นอริยะยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ด้วยปัญญาที่มีกำลังได้ (อง.ปญฺชจก-ฉก. 36/123-124/51) แต่หากละหลักธรรมข้อนี้ได้เมื่อใด การจะรู้จักประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็เป็นฐานะที่มีได้ เปรียบเหมือนแม่น้ำที่ไหลลงจากภูเขาไปสู่ที่ไกล พัดสิ่งที่พอจะพัดไปได้ บุรุษพึงปิดปากเหมือนแห่งแม่น้ำนั้นทั้งสองข้าง เมื่อเป็นเช่นนี้กระแสน้ำในท่ามกลางแม่น้ำนั้น ก็จักไม่ซัด ไม่สาย ไหลไม่ผิดทาง พึงไหลไปสู่ที่ไกลได้ มีกระแสเชี่ยวและพัดในสิ่งที่พอพัดไปได้ ฉันทใด ภิกษุนั้นก็ฉันทนั้นเหมือนกันแล ละนิรวณเครื่องกั้น 5 ประการ อันครบงำจิตทำปัญญาให้ทุพพลแล้ว จักรู้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำให้บุคคลเป็นอริยะได้ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ทั่วไป การฝึกจิตด้วยสติปัญญา ให้รู้จักธรรมชาติที่มีชื่อว่า นิรวณนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อได้ทำการศึกษาย่อมรู้จักและเกิดความเข้าใจในสาเหตุการเกิดของนิรวณ การละนิรวณ และเหตุที่ไม่กลับมาเกิดของนิรวณนั้น ๆ

2. นิเวศกับกระบวนการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

นิเวศเป็นสภาวะของธรรมชาติ บุคคลใดก็ตามหากถูกนิเวศครอบงำแล้ว จะไม่สามารถรู้จักทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนและผู้อื่นได้เลย การที่นิเวศเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัยภายนอกมากกระทบ จึงทำให้เกิดการปรุงแต่งกลายเป็นนิเวศปิดกั้นจิตเอาไว้ ซึ่งมีลักษณะ 5 อย่าง ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา

เหตุที่ทำให้นิเวศเหล่านี้เกิดขึ้น ก็เพราะการไม่ตั้งใจให้ดี เผลอหรือขาดสติ ไม่มีปัญญา ที่เรียกว่า “อโยนิโสมนสิการ” คือ การไม่รู้จักคิดพิจารณาให้ถูกต้อง ไม่ใส่ใจ ซึ่งลักษณะ ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน และไม่งาม ในอารมณ์ที่เป็นเหตุให้เกิดนิเวศเหล่านี้ เพราะนิเวศนั้นจะเกิดขึ้นในใจ เช่น เมื่อตาเห็นรูป ก็ไปใส่ใจในรูปสวยๆ โดยไม่มีปัญญา พิจารณาให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง กามฉันทนิเวศก็เกิดขึ้น หรือในเสียงที่เขาตำว่า พยาบาทนิเวศก็เกิดขึ้น เป็นต้น สิ่งสำคัญ คือ เมื่อเรารู้แล้วว่านิเวศเป็นสิ่งไม่ดี แล้วจะต้องทำอะไรให้นิเวศเหล่านี้ไม่เกิด หรือเกิดแต่น้อยลง ดังนั้นจึงมีวิธินิเวศ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล จนสามารถบรรลุถึงประโยชน์ขั้นสูงสุดได้

1. กามฉันทะ คือ ความกำหนดและยินดีพอใจในกามและราคะทั้งหมด อันเกิดจากกามคุณ 5 จึงทำให้อยากได้ หมกมุ่น และถูกเหนี่ยวรั้งให้นึกถึงเรื่องหรือสิ่งที่น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ เพราะว่ารูปลสวย เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสน่าจับต้อง ที่ยุ่งย้วยวน ให้จิตปรารถนา แม้ขณะนั้นไม่มีอารมณ์อื่น ผ่านมาทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 แต่ใจอาจเหนี่ยวรั้งถึงอารมณ์ (ธรรมารมณ์) ที่ตนเคยประสบในอดีต จึงไขว่คว้าปรารถนาจะมี จะได้ จะเป็นในอนาคต หรือ กำหนด เพลิดเพลินขึ้นในปัจจุบัน

ผู้มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ โดยทั่วไปมักวนเวียนอยู่กับความคิดที่เป็นกิเลสตามตลอดเวลา ตั้งแต่ตื่นจนหลับ สนินท ดำรงชีพโดยเสพสิ่งที่มีอยู่ แสวงหาสิ่งที่ยังไม่มี เมื่อได้มาแล้วก็ต้องคุ้มครองรักษาไว้เพื่อให้ดำรงอยู่ต่อไป กาลเวลาจึงล่วงเลยไปด้วยกามฉันทะที่ปิดกั้นจิตไม่ให้จิตมีโอกาสทำความดีให้สูงขึ้น ประตู่หรือทวาร 6 นั้นเปิด เพื่อให้เกิดกิเลส มี ตาชอบดูสิ่งที่ปกปิด รั้นลับ ไม่ชอบดูสิ่งที่เรียบง่ายธรรมดา เปรียบเหมือนงูชอบเลื้อยในที่รก ไม่ราบเรียบ หูเป็นรูหรือช่องให้เสียงลอดผ่าน เหมือนจระเข้ชอบอยู่ในโพรง หรือถ้าที่อยู่ใต้น้ำ จมูกชอบสูดดมกลิ่นที่ลอยมาในอากาศ เหมือนนกชอบโฉบบินไปในอากาศ ลิ้นชอบลิ้มรสอาหารหลายหลาก เหมือนสุนัขบ้านที่ชอบคลุกฝุ่นดิน และนอนอยู่ในบ้าน กายชอบสัมผัสของมนุษย์ต่างเพศ เหมือนสุนัขจิ้งจอกชอบกินเนื้อมนุษย์ในป่าช้า ใจมีธรรมชาติซัดสายไม่อยู่นิ่ง เหมือนลิงที่ชุกชอน อยู่นิ่งไม่เป็น กิเลสทั้งหลายเป็นสิ่งที่สะสมไว้ในจิต ต่อเมื่อพบเหตุปัจจัยที่เหมาะสม เช่น ตากระทบรูป เป็นต้น เกิดหลงใหล กิเลสก็จะพุดขึ้นในใจ จิตของผู้ นั้นจะรับรู้ความชอบใจในทันที หากผู้นั้นไม่เคยฝึกก็ต้องตกอยู่ในอำนาจ แต่สำหรับบุคคลผู้ฝึกอยู่แล้วนั้น เมื่อเกิดความชอบใจหรือกามฉันทะขึ้น จิตจะรับรู้อารมณ์ที่ปรากฏต้องปล่อยให้รู้อารมณ์อย่างชัดแจ้ง ทำความรู้ตัวอยู่ กามฉันทะนี้จะสงบลงโดยการถูกข่มไว้ชั่วคราวด้วยสมาธิที่เรียกว่า วิขัมภนปทาน

สาเหตุการเกิดกามฉันทะ คือ การไม่รู้จักใส่ใจคิดพิจารณา และวินิจฉัยในทางที่ถูกต้อง เรียกว่า อโยนิโสมนสิการ ในอารมณ์ที่น่าชอบใจ เรียกว่า ศุภนิมิต ว่าเป็นสิ่งมายั่วยวนกิเลสให้หลงชอบ ในรูป เสียง กลิ่น รสและสัมผัส เพราะว่าขาดสติปัญญา จึงรู้ไม่เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น สำคัญผิดคิดว่าสวยงาม

ดังนั้น การละหรือวิธีหยุดกามฉันทะ คือ การพิจารณาตริตรองหาเหตุผลด้วยสติปัญญา และวินิจฉัยในทางที่ถูกต้อง ในอารมณ์ที่เห็นว่างามนั้น ความจริงแล้วเป็นอารมณ์ที่ไม่งาม หรืออสุภกาม เมื่อกามฉันทะหรือความชอบใจเกิดขึ้น ผู้ฝึกต้องทำการวิปัสสนา คิดพิจารณาหรือการโยนิโสมนสิการ ถึงสภาพของอารมณ์นำยินดีพอใจขณะนั้น จึงมีวิธี หรือ ธรรมที่ทำให้กามฉันทะเบาบางลง 6 ประการ คือ

1) เรียนรู้อารมณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่สวยไม่งาม ไม่น่ายินดีอัน ได้แก่ ชากศพ (อสุภะ) หรือ อากา 32 เพราะร่างกายเราเป็นสิ่งไม่สวยไม่งาม ประกอบสิ่งสกปรก จะส่งผลให้กามฉันทะนั้นสงบลงชั่วคราว

2) การทำให้มากในการเรียนรู้อารมณ์ของสิ่งไม่สวยไม่งาม การดูซากศพ และอากา 32 จะส่งผลให้กามฉันทะสงบได้นาน เมื่อผู้ฝึกบรรลุสมาธิได้ระดับฌาน

3) การรักษาและสำรวมอินทรีย์ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ด้วยการไม่เสพสิ่งชอบใจ ส่งผลให้กามฉันทะไม่เกิดขึ้น มีสติรู้อยู่ในทวารเหล่านั้น เพราะไม่ได้อาหาร คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่น่าชอบใจ

4) รู้จักประมาณในอาหารที่บริโภค โดยหยุดรับประทานก่อนที่จะอิ่ม 4 หรือ 5 คำ แล้วดื่มน้ำแทน ส่งผลให้กามฉันทะในอาหารหมดไป

5) คบหากัลยาณมิตรที่ละกามฉันทะได้ ซึ่งสามารถแนะนำสั่งสอน และเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติแก่เรา

6) การพูดแต่ในเรื่องที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ เกี่ยวกับซากศพ สิ่งไม่สวยไม่งาม เช่น อสุภะ อากา 32 หรือ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นตัวตน

ดังได้กล่าวไว้ว่า นิเวศน์เป็นธรรมชาติที่มีอยู่ เมื่อบุคคลผู้มีจิตใจที่มีความยินดีพอใจอยู่แล้ว เมื่อตาเห็นรูป ก็เกิดการปรุงแต่งอารมณ์ไปตามความยินดีพอใจนั้น รูป หมายถึง สิ่งที่ได้รับรู้ได้ด้วยตา เช่น คน รูปงาม บ้าน เรือ รถ สัตว์และสิ่งของต่าง ๆ เมื่อเกิดความพึงพอใจรักใคร่ชอบใจในรูปที่เห็นนั้นก็เรียกว่า กามฉันทะ ซึ่งจะระงับได้ชั่วคราวเมื่อทำสมาธิเข้าสู่ฌาน เอกัคคตาอันเป็นองค์ฌาน ทำกามฉันทะให้สงบลงได้

สาเหตุการไม่เกิดของกามฉันทะ หรือ วิธีทำให้ละกามฉันทะได้โดยเด็ดขาด ก็คือ เมื่อบุคคลได้เจริญอรหัตตมรรค สำหรับพระโสดาบันจะสามารถละกามฉันทะที่นำไปสู่อบายได้ แม้เป็นผู้มีความพอใจในกามอยู่แต่ไม่ผิดศีลข้อ 3 ที่ล่วงละเมิดสามีหรือภรรยาของผู้อื่น พระสกทาคามีสามารถละกามฉันทะหยาบที่เป็นการเสพกามได้ จึงไม่เสพกามอีก พระอนาคามีสามารถละกามราคะในกามคุณทั้ง 5 ได้ จึงรักษาศีล 8 แต่ยังมียินดีในฌานที่เป็นรูปราคะ (รูปฌาน) และ อรูปราคะ (อรูปฌาน) ส่วนพระอรหัตต์สามารถละรูปราคะและอรูปราคะได้ จึงรู้เหตุไม่เกิดของกามฉันทะได้เองด้วยอรหัตตมรรค (พระมหาวิเชียร โชติธมฺโม (จันทะมัน), 2555, หน้า 34) กามฉันทะที่สะสมไว้ในจิตก็ถูกขจัดออกไปสิ้นแล้วสิ้นเล่า ด้วยมรรคญาณ จนกระทั่งหมดไปโดยเด็ดขาด ผู้ปฏิบัติก็จะบรรลุธรรมเป็นพระอรหัตต์ สำหรับผู้ปฏิบัติที่ยังมีใช้พระอรหัตต์นั้นจะรู้เหตุไม่เกิดของฉันทะได้ด้วยปัญญาที่เกิดจากการฟังและปัญญาที่เกิดจากการคิด

2. พยาบาท คือ ความอาฆาต ผูกใจเจ็บ ปองร้าย ความพลุ่งพล่าน เคียดแค้น เป็นสภาพที่จิตเก็บกอดอารมณ์ ในรูป รส กลิ่น เสียง โภภุชัพพะและธรรมารมณ์ ที่ไม่น่าใคร่ ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ ไม่ต้องการได้ ไม่ต้องการเป็น ไม่ต้องการเกี่ยวข้อง เพราะเหนียวนึกถึงเรื่องไม่ดีต่าง ๆ ในอดีต ในอนาคต และปัจจุบันก็ได้เป็นลักษณะการประทุษร้ายทางใจ เพื่อความพินาศของผู้อื่น คนทั่วไปเมื่อจิตไปกระทบกับสิ่งที่ไม่ชอบ ก็จะเกิด

ความไม่พอใจ ต่อมาจึงเกิดอาการหงุดหงิด ขุ่นเคือง ความคิดประทุษร้าย และความปองร้าย ซึ่งความปองร้าย เป็นลักษณะที่เป็นไปในทางผูกใจ แก่แค้นเอาคืน แม้ไม่ถึงขั้นลงมือก็มีอาการขุ่นเคืองอยู่ในใจ เหมือนภูเขาไปที่ คุกรุ่นอยู่ ปกติพยาบาท หมายความว่า อารมณ์ทางลบของจิต ที่พัฒนามาจากความโกรธ หรือ โทสะ

สาเหตุการเกิดพยาบาท คือ ความไม่มีปัญญา รู้จักคิดพิจารณาในทางที่ถูกต้อง ในคุณและโทษของ ปฏิฆณิมิต ซึ่งแปลว่า ความกระทบกระทั่งจิต อย่างเช่น ใครพูดไม่ถูกใจ ก็รู้สึกขุ่นไม่พอใจขึ้นมา หรือว่าเป็นคน ซึ่โกรธอยู่แล้ว พออะไรมากระทบกระทั่งนิดหน่อยก็โกรธขึ้น เมื่อระงับปฏิฆะไม่ได้ จึงกลายเป็นโกรธ แล้วความ โกรธที่ระงับไว้ไม่ได้จะกลายเป็นโทสะ จากโทสะกลายเป็นความพยาบาท ก็เพราะว่าขาดสติปัญญาที่จะเห็นว่า อารมณ์ที่ตนไม่ชอบ ไม่พอใจนั้น คือ ความพอใจในพยาบาทนั่นเอง

ดังนั้น การละหรือวิธีหยุดพยาบาท จะต้องมียอนิโสมนสิการในปฏิฆณิมิต คือ การรู้จักคิดพิจารณาด้วย ปัญญา ในโทษของอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ เป็นต้น แล้วเจริญเมตตาจิตให้มาก เราต้องใช้เมตตาทำลายความโกรธ เมื่อทำเมตตาจิตให้เกิดขึ้น จิตก็จะสงบได้ง่าย แม้สงบเพียงเพียงวินาทีเดียว ก็มีโอกาสบรรลุฌานและเป็นผู้ไม่ เห็นห่างจากฌาน อีกทั้งยังได้รับอานิสงส์ 11 อย่างจากการทำเมตตาจิตนี้อีกด้วย การทำเมตตาจิตก็คือการแผ่ ความเมตตาปรารถนาดีให้สรรพสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณรวมทั้งหมู่ญาติ โดยเห็นในความเป็น เพื่อนสัตว์ที่ เกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทุกคนทุกชีวิตให้มีความสุขปราศจากความทุกข์ และได้อนุโมทนาและมีส่วนใน บุญกุศลที่ผู้นั้นแผ่ไปให้ให้ ดังนั้นเมื่อมีพยาบาทเกิดขึ้นในขณะใด ผู้ฝึกต้องมีสติรู้อยู่และใช้ปัญญาคิดพิจารณา ในพยาบาทที่เกิดขึ้นขณะนั้น เมื่อเข้าสู่ฌานแล้ว ปิตินองค์ฌานจะทำให้พยาบาทที่มีอยู่ภายในจิตสงบลงไปได้

การละพยาบาทจะเป็นงานต่อไปของวิปัสสนาที่จะดับเชื้อ ด้วยการละได้ชั่วขณะไปเรื่อย ๆ จนกระทั่ง ละได้โดยสิ้นเชิง และยังมีธรรม 6 ประการ ที่ทำให้พยาบาทเบาบางลง คือ

- 1) เรียนรู้อารมณ์ที่ก่อให้เกิดเมตตา โดยเริ่มเจริญเมตตาภาวนาอันเป็นอารมณ์ที่ตรงข้ามกับพยาบาท
- 2) การทำเมตตาจิตที่ปรากฏแล้วให้มีมากยิ่งขึ้น ทำให้เป็นที่ตั้งของจิต อย่างสม่ำเสมอจนชั่วของ ชำนาญ
- 3) พิจารณาใคร่ครวญว่าสัตว์ทั้งหลายนั้นมีกรรมเป็นของของตน ถ้าไม่มีกรรมต่อกันย่อมไม่เกี่ยวข้อง กัน
- 4) พิจารณาเห็นโทษของโทสะที่เหมือนไฟเผาเผาทำลายสรรพสิ่ง แล้วเห็นคุณค่าและอานิสงส์ของ เมตตาอันเป็นความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุขเหมือนกับตน ทำให้ตนและผู้อื่นสงบร่มเย็น
- 5) คบหากัลยาณมิตรผู้ละพยาบาทได้ สามารถแนะนำสั่งสอนและเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติ
- 6) กล่าวถ้อยคำและเรื่องที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติเพื่อละพยาบาท

เหตุไม่เกิดของพยาบาท มีวิธีละได้เด็ดขาดด้วยการเจริญอนาคามีมรรค พระอนาคามีจึงรู้เหตุไม่เกิด ของพยาบาทนี้ได้เองด้วยอนาคามีมรรค

3. ถีนมิทธะ คือ ความเบื่อหน่าย ความเกียจคร้าน ความบิตขี้เกียจ ความเมาอาหาร และความหดหู่ แห่งจิต เกิดความท้อแท้ถดถอยชบเซา ซึ่งทำให้จิตไม่มีกำลัง ในการที่จะเห็นแจ้งในธรรม ทั้งถีนะและมิทธะนั้น เมื่อเหนียวนี้ก็พร้อมที่จะเกิดความเหนื่อยหน่าย ท้อถอย หดหู่ จนหมดอาลัยตายอยาก อาการทางกายเกิด เป็นความหาวนอน ความโง่งงวุ่น เป็นภาวะที่จิตไม่เหมาะแก่การทำงานบำเพ็ญกุศล เพราะต้องการนอนเท่านั้น

สาเหตุการเกิดถีนมิทธะ คือ การไม่รู้จักคิดพิจารณาด้วยปัญญาให้ถูกต้อง และไม่มีสติรู้เท่าทันสภาพ อารมณ์ที่เปื้อนหนายในขณะนั้นเป็นต้น เมื่อรู้ไม่ทันจิตจึงมีสภาพที่เสื่อมกำลัง ความเหนียวหนาย อ่อนแรง ทั้งหลายส่งผลให้เกียจคร้าน ง่วงนอน

ดังนั้น การละหรือวิธีหยุดถีนมิทธะ จะต้องมียุติสมนสิการ การรู้จักคิดพิจารณาด้วยปัญญา มีสติรู้ทันสภาวะเปื้อนหนาย หรือความง่วงซึมเซาที่เกิดขึ้นนั้น และมีความเพียร เมื่อทำสมาธิเข้าถึงฌาน วิตกอันเป็นองค์ฌานจะทำให้ถีนมิทธะภายในจิตสงบลงได้ การละความง่วงซึมเซาจะเป็นหน้าที่ของวิปัสสนาที่จะดับเชื้อกิเลสให้สนิทด้วยการละได้ชั่วขณะไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งละได้โดยเด็ดขาด การใส่ใจด้วยดีในความเพียร ทั้งความเพียรระดับเริ่มแรก ระดับที่มีกำลัง และระดับที่มีกำลังยิ่งเพื่อให้บรรลุมรรคผลนิพพาน ไม่ทอดทิ้งธุระ เมื่อยังมิได้บรรลุเป็นพระอรหันต์บุคคลช่วยลดถีนมิทธะ และยังมีธรรมอีก 6 ประการที่เป็นไปเพื่อละถีนมิทธะ คือ

- 1) เรียนรู้โทษของการบริโภคอาหารมากเกินไป
- 2) เปลี่ยนอิริยาบถ เมื่อง่วงในขณะนั่งสมาธิ ก็ให้ลุกขึ้นเดินจงกรม
- 3) นึกถึงแสงสว่างของดวงจันทร์ ดวงไฟ หรือคบเพลิงในเวลากลางคืน หรือนึกถึงแสงสว่างของดวงอาทิตย์ในเวลากลางวัน
- 4) อยู่ในที่โล่งแจ้ง
- 5) คบหากัลยาณมิตรที่ละถีนมิทธะได้ สามารถแนะนำสั่งสอนและเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติ
- 6) กล่าวถ้อยคำที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติเพื่อละถีนมิทธะ

เหตุไม่เกิดของถีนมิทธะ วิธีที่ละถีนมิทธะได้โดยเด็ดขาดด้วยการเจริญอรหัตตมรรค พระอรหันต์จึงรู้เหตุไม่เกิดของถีนมิทธะได้เองด้วยอรหัตตมรรค

4. อุทธัจจกุกกัจจะ คือ ความฟุ้งซ่าน รำคาญ กระสับกระส่าย อยู่ในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับถีนมิทธะ เป็นอาการความฟุ้งซ่านและรำคาญเกิดขึ้นภายในจิต ไม่สงบอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง ชัดสายไปมา หาทิศทางแน่นอนไม่ได้ เหนียวนึกลงไปในอดีต ในอนาคต หรือปัจจุบัน ลักษณะของความฟุ้งซ่านเป็นไปพร้อมโลภะก็ได้ เป็นไปพร้อมโทสะก็ได้ ซึ่งต่างจากความรำคาญใจเป็นไปพร้อมโทสะเท่านั้น เช่น เมื่อเกิดความโลภอยากจะได้ หรืออยากจะทำสำเร็จอย่างนี้ ย่อมทำให้เกิดความฟุ้งได้ เวลาโกรธเคืองใครก็ฟุ้งไปเช่นกัน ส่วนความรำคาญใจเกิดพร้อมโทสะ เช่น รำคาญใจในบาปที่ได้ทำไปแล้ว ไม่น่าทำบาปนั้นเลย หรือ ในบุญที่ยังไม่ได้ทำ เกิดหงุดหงิดในใจ

สาเหตุการเกิดอุทธัจจกุกกัจจะ คือ การไม่รู้จักคิดพิจารณาด้วยปัญญา ไม่มีสติรู้เท่าทันความฟุ้งซ่านที่เกิดขึ้น จิตจึงไม่สงบตั้งมั่น จึงไม่สามารถทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้

ดังนั้น การละ หรือวิธีดับอุทธัจจกุกกัจจะ คือ การรู้จักคิดพิจารณาด้วยปัญญาในความสงบแห่งใจ คือสมาธิ และมีสติรู้เท่าทันความฟุ้งซ่านที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และเมื่อทำสมาธิเข้าสู่ฌาน สุขอันเป็นองค์ของฌานที่บังเกิดขึ้นจะทำให้อุทธัจจกุกกัจจะสงบลงไปได้

การละความฟุ้งซ่านรำคาญใจนั้น เป็นหน้าที่ของวิปัสสนาที่จะดับเชื้อกิเลสให้สนิทด้วยการละไปชั่วขณะไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งละได้โดยเด็ดขาด และยังมีธรรม 6 ประการ ที่ทำให้อุทธัจจกุกกัจจะเบาบางลง คือ

1) ศึกษาเล่าเรียนธรรมให้มาก ให้มีความเข้าใจในหลักธรรมก็จะไม่ฟุ้งซ่าน มั่นใจในข้อประพจน์ของตน จะทำให้ไม่เดือดร้อนรำคาญใจ

2) สอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับวินัยจนเข้าใจชัดเจน

3) ศึกษาวินัยให้ทั่วถึง ไม่สงสัย

4) เข้าไปขอคำแนะนำจากผู้มีความรู้สูง เช่นพระเถระผู้สูงอายุ

5) คบหากัลยาณมิตรที่เคร่งครัดวินัย เหมือนพระอุบาลี สามารถแนะนำสั่งสอน และเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติ

6) กล่าวถ้อยคำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติเพื่อละอุทธัจจกุกกุกจะ

เหตุไม่เกิดของอุทธัจจกุกกุกจะ วิธีละความฟุ้งซ่านได้โดยเด็ดขาดด้วยการเจริญอรหัตตมรรค พระอรหัตต์จึงรู้เหตุไม่เกิดของความฟุ้งซ่านได้เองด้วยอรหัตตมรรค ส่วนความรำคาญใจจะละได้โดยเด็ดขาดด้วยอนาคามิมรรค พระอนาคามีจึงรู้เหตุไม่เกิดของความรำคาญใจได้เองด้วยอนาคามิมรรค

5. วิจิกิจฉา คือ ความสงสัย เคลือบแคลงอยู่ในใจ ลังเลสงสัยในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เคลือบแคลงสงสัยในพระพุทธเจ้า ในพระธรรมและในพระสงฆ์ ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา ในเรื่องอดีตตลอดถึงชาติอดีต เรื่องอนาคตตลอดถึงชาติอนาคต เรื่องในปัจจุบันและกฎของเหตุผล คือหลักปฏิบัติจสมุปปาท หากความสงสัยเกิดขณะใด ก็ชะงักอยู่อย่างนั้น เพราะไม่รู้จึงอยากรู้ จิตไม่สงบ ไม่สามารถจะเห็นแจ้ง ในสิ่งที่ควรเห็นแจ้งได้

สาเหตุการเกิดของวิจิกิจฉา คือ การไม่รู้จักคิดพิจารณาด้วยปัญญาในขณะที่เกิดความสงสัย ไม่มีสติรู้เท่าทัน จึงหลงอยู่ในความสงสัยนั้น

ดังนั้น การละหรือวิธีหยุดวิจิกิจฉา คือ การรู้จักคิดพิจารณาด้วยปัญญา ในธรรมประเภทต่าง ๆ ในกุศลธรรม เป็นต้น มีสติรู้ทันความสงสัยที่เกิดขึ้น เมื่อทำสมาธิเข้าสู่ฌาน วิจารอันองค์ของฌาน จะทำให้วิจิกิจฉาความเคลือบแคลงสงสัยในคุณพระรัตนตรัยเป็นต้นนั้นสงบลงได้ การละความลังเลสงสัยเป็นหน้าที่ของวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติจะรู้ชัดถึงเหตุเกิดและเหตุละด้วยกำลังของวิปัสสนา ที่จะดับเชื้อกิเลสให้สนิทด้วยการละได้ชั่วขณะไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งละได้โดยเด็ดขาด และยังมีธรรม 6 ประการ ที่ทำให้ความวิจิกิจฉาเบาบางลง คือ

1) หมั่นศึกษาเรียนรู้หลักธรรมให้มาก จะส่งผลให้ความสงสัยเกี่ยวกับหลักธรรมน้อยลง

2) สอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับพระรัตนตรัยให้เข้าใจชัดเจน

3) ศึกษาพระวินัยให้ทั่วถึง เพื่อไม่ให้เกิดข้อสงสัย

4) ส่งเสริมความศรัทธาในพระรัตนตรัยของตนให้มาก

5) คบหากัลยาณมิตรที่มีศรัทธามากเหมือนพระวักลี สามารถแนะนำสั่งสอนและเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติ

6) กล่าวถ้อยคำในเรื่องที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติเพื่อละวิจิกิจฉา

เหตุไม่เกิดของวิจิกิจฉา วิธีละความสงสัยได้โดยเด็ดขาดด้วยการเจริญโสดาปัตติมรรค พระโสดาบันจึงรู้เหตุไม่เกิดของความสงสัยได้เองด้วยโสดาปัตติมรรค (พระมหาวิเชียร โชติธมโม (จันทะมัน), 2555, หน้า 41)

เมื่อทำสมาธิ เข้าสู่ฌาน นีวรณทั้ง 5 จะถูกองค์ฌานระงับไว้ トラบที่องค์ฌานยังไม่เสื่อมไป トラบนั้น นีวรณจะไม่เกิดขึ้นกลุ่มรัมใจ แต่ไม่ถือว่าเป็นการละกิเลสได้อย่างถาวร เป็นเพียงแค่การสะกดหรือสยบไว้ด้วย องค์ฌาน เรียกการละนี้ว่า วิกขัมภนปหาน จิตที่หลุดพ้นจากนีวรณทั้ง 5 ประการด้วยกำลังฌานดังกล่าวนี้ เรียกว่าเป็นวิกขัมภนวิมุตติ คือหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสตราบเท่าที่ฌานยังมีกำลังอยู่ เมื่อถอนออกจากฌานแล้ว นีวรณย่อมปรากฏขึ้นได้อีก

นีวรณเหล่านี้เกิดขึ้นในใจแล้ว จะทำให้เราไม่สามารถเข้าถึงคุณงามความดี รวมทั้งการไม่สามารถทำสมาธิและวิปัสสนา นีวรณจึงมีโทษ เป็นอกุศล เพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็มีลักษณะกั้นไม่ให้ความดีหรืออกุศล เกิดขึ้นอีกด้วย ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักนีวรณเหล่านี้ เห็นให้บ่อย ต้องรู้ว่ามิเหตุเกิดจากอะไรแล้วเหตุที่จะละมันได้ เพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งนีวรณอีกต่อไป

ตาราง แสดงการวิเคราะห์นีวรณกับกระบวนการบรรลุตธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

นีวรณ	ลักษณะและสาเหตุการเกิด	ลักษณะการละ	กระบวนการ
กามฉันทะ	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นกิเลสประเภทโลภะ • เกิดจากการกระทบของอายตนะภายในและภายนอก • ในกามคุณ 5 คือ วัตถุกาม และสภาพที่ยินดีพอใจ คือ กิเลสกาม เกิดเป็นสุกขนิมิต • เพราะอโยนิโสมนสิการในสุกขนิมิตนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> • ฌาน โดยมี เอกัคคตา เป็นองค์ฌานที่ข่มกามฉันทะไว้ได้ชั่วคราว • โยนิโสมนสิการในอสุกขนิมิต คือพิจารณาซากศพ อากาโร 32 ที่ไม่สวยงาม 	<ul style="list-style-type: none"> • อรหันตมรรค • ละกามฉันทะได้เด็ดขาด • พระอรหันต์
พยาบาท	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นกิเลสประเภทโทสะ • เกิดจากการกระทบของอายตนะภายในและภายนอก • ในความไม่ยินดีพอใจในกามคุณ 5 เกิดเป็นปฏิขนิมิต • เพราะอโยนิโสมนสิการในปฏิขนิมิตนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> • ฌาน โดยมี ปีติ เป็นองค์ฌาน ที่ข่มพยาบาทไว้ได้ชั่วคราว • โยนิโสมนสิการ, เจริญเมตตาภาวนา (เมตตาเจโตวิมุตติ) คือ พิจารณาในความเป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย ที่มีกรรมเป็นของตน และทำความเมตตาปรารถนาดีต่อสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นให้มาก 	<ul style="list-style-type: none"> • อนาคตามิมรรค ละพยาบาทได้เด็ดขาด • พระอนาคตามี
ถีนมิทธะ	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นกิเลสประเภทโมหะ • เกิดจากการกระทบของอายตนะภายในและภายนอก 	<ul style="list-style-type: none"> • ฌาน โดยมี วิตก เป็นองค์ฌานที่ข่มถีนมิทธะไว้ได้ชั่วคราวเป็น วิกขัมภนปหาน 	<ul style="list-style-type: none"> • อรหันตมรรค • ละถีนมิทธะได้เด็ดขาด

	<ul style="list-style-type: none"> • ในความเบื่อหน่าย ไม่นิยมด้วย คือ อรติ, ความเกียจคร้าน คือ ตันที, การบิดกายขี้เกียจ คือ วิชัมภิกา, ความเมาอาหาร คือ ภัตตสัมมทะ และ ความหดหู่แห่งจิต คือ เจตโส ลี้นัตตัง • เพราะอโยนิโสมนสิการในอรติ ตันที วิชัมภิกา ภัตตสัมมทะ หรือ เจตโส ลี้นัตตังนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> • โยนิโสมนสิการ ในความเพียร พิจารณาด้วยสติปัญญาในความเพียรเพื่อละเหตุแห่งถีนมิทธะทั้ง 5 ได้แก่ ความเพียรที่เริ่มต้น คือ อารัมภธาตุ, ความเพียรเพื่อจะให้พ้นไปจากความเบื่อหน่าย คือ นิกกมธาตุ และ ความเพียรที่มีกำลังมากที่สุด เพื่อให้บรรลุมรรคผลนิพพาน ไม่ทอดธุระเมื่อยังมีได้บรรลุ เป็นพระอริยบุคคล คือ ปรักกมธาตุ 	<ul style="list-style-type: none"> • พระอรหันต์
<p>อุทัจจกุกุจจะ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นกิเลสประเภทโลภะ และ โทสะ • เกิดจากการกระทบของอายตนะภายในและภายนอกในเหตุของกามฉันทะ, พยาบาท, ถีนมิทธะ หรือ วิจิกิจฉา เพราะยังมีได้กำจัดในขั้นต้น เกิดเป็นความไม่สงบใจ คือ เจตโส อวุปสมะ • เพราะอโยนิโสมนสิการในเจตโสอวุปสมะนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> • ฌาน โดยมีสุข เป็นองค์ฌานที่ข่มอุทัจจกุกุจจะไว้ได้ชั่วคราวเป็น วิกขัมภนปหาน • โยนิโสมนสิการในความไม่สงบแห่งใจในขณะนั้น พิจารณาด้วยสติปัญญาให้เห็นเหตุให้ไม่สงบใจ • อนาคามีมรรค ละกุกุจจะ ได้เด็ดขาด 	<ul style="list-style-type: none"> • อรหันตมรรค ละอุทัจจะ ความฟุ้งซ่านในธรรมได้เด็ดขาด • พระอรหันต์
<p>วิจิกิจฉา</p>	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นกิเลสประเภทโมหะ • เกิดจากการกระทบของอายตนะภายในและภายนอก • เพราะอโยนิโสมนสิการ ขาดการพิจารณาในความสงสัยด้วยปัญญา 	<ul style="list-style-type: none"> • ฌาน โดยมีวิจาร์ เป็นองค์ฌานที่ข่มวิจิกิจฉาไว้ได้ชั่วคราว เป็นวิกขัมภนปหาน • โยนิโสมนสิการ พิจารณาด้วยสติปัญญา ในความลังเลสงสัยที่เกิดขึ้น ทำความเข้าใจในสิ่งที่สงสัยโดยศึกษาธรรมให้มาก หรือสอบถามผู้รู้จริง 	<ul style="list-style-type: none"> • โสดาปัตติมรรค ละวิจิกิจฉาได้เด็ดขาด • พระโสดาบัน

3. ประโยชน์ของการศึกษาเรื่องนิเวศกับกระบวนการบรรลุนิเวศธรรม

การจัดนิเวศธรรมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จึงไม่เหลือวิสัยของเรา เพราะมีแนวทางให้ประพฤติปฏิบัติ ด้วยการเจริญวิปัสสนา (พระภิกษุญาณโณ (ประเสริฐ มนต์เสวี), 2558, หน้า 221) มีโยนิโสมนสิการ ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญเหตุเกิดของนิเวศธรรมที่ปรากฏขณะนั้น แล้วทำความเข้าใจละเอียดไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นอริยมรรค และเมื่อนั้นจะสามารถดับนิเวศธรรมได้

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในพุทธศาสนาหรือ พุทธปรัชญานั้น เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชีวิต สังคม การจะบรรลุถึงเป้าหมายของชีวิต ควรสร้างความดีให้เกิดขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก ดังนั้นหากสามารถขจัดสิ่งที่ขวางกั้นความดีได้ ประโยชน์มากมายก็ตามมา

จากการศึกษาสรุปได้ว่า นิเวศธรรมหากมีอยู่ในจิตย่อมปิดกั้นจิตไว้ไม่ให้ทำความดี ทำให้ไม่สามารถจะทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนหรือผู้อื่นได้ แต่เมื่อได้ศึกษา จึงเกิดสติปัญญาทำความรู้ให้เท่าทันเหตุ พิจารณาเห็นโทษ จะค่อย ๆ ละวางนิเวศธรรมลง และย่อมทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนและผู้อื่นได้

ตาราง แสดงประโยชน์ของการละนิเวศธรรม

นิเวศธรรม	ละได้ด้วย	ประโยชน์ตน			ประโยชน์ผู้อื่น	ประโยชน์สองฝ่าย
		เบื้องต้น	ท่ามกลาง	สูงสุด		
กามฉันทะ	อรหัตมรรค	✓	✓	✓	✓	✓
พยาบาท	อนาคามิมรรค	✓	✓	✓	✓	✓
ถีนมิตถะ	อรหัตมรรค	✓	✓	✓	✓	✓
อุทธัจจะ	อรหัตมรรค	✓	✓	✓	✓	✓
กุกกุจจะ	อนาคามิมรรค	✓	✓	✓	✓	✓
วิจิกิจฉา	โสดาปัตติมรรค	✓	✓	✓	✓	✓

บุุคคลทั่วไปหากได้ศึกษาจนเข้าใจว่านิเวศธรรมนี้เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้น เพื่อกั้นจิตใจเราไว้ไม่ให้ทำความดี หรือกีดกันใคร เมื่อใดบุคคลผู้มีสติปัญญาฝึกฝนด้วยความมีสติ ย่อมเห็นธรรมชาติอันนี้แล้ว เห็นสาเหตุของนิเวศธรรมว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อนั้นก็สามารถจะละนิเวศธรรมได้ แม้เพียงชั่วขณะก็ตาม ซึ่งเป็นประโยชน์อันจะเกิดแก่ตน ฝึกฝนได้มากเข้าก็ย่อมเกิดเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วย

4. บทสรุป

นิเวศธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย คือ การกระทบที่อายตนะ เกิดอารมณ์ความคิด เมื่อจะละได้นั้นก็เป็นเพราะเหตุอันดับไป เมื่อใดที่นิเวศธรรมมีอยู่ เมื่อนั้นการบรรลุนิเวศธรรมย่อมไม่เกิดขึ้น เพราะจิตไม่พร้อม แต่เมื่อใดจิตปลอดนิเวศธรรมแล้ว จิตนั้นก็พร้อมต่อการบรรลุนิเวศธรรม ฌานสามารถข่มหรือระงับนิเวศธรรมไว้ได้ชั่วคราว ดังนั้นการละนิเวศธรรมเป็นหน้าที่ของวิปัสสนาที่จะดับเชื้อกิเลสให้สิ้นทด้วยการละได้ชั่วขณะไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งละได้โดยเด็ดขาด ซึ่งวิปัสสนาในอริยมรรค เป็นการพิจารณาเห็นธรรม ว่าเมื่อมีนิเวศธรรมอยู่ในจิต ให้รู้ชัดว่ามีนิเวศธรรมอยู่

เมื่อนิเวศน์ไม่มีอยู่ในจิตให้รู้ชัดว่าไม่มีนิเวศน์อยู่ในจิต เมื่อนิเวศน์เกิดให้รู้ชัดว่านิเวศน์เกิด เมื่อนิเวศน์ดับให้รู้ชัดในเหตุดับของนิเวศน์นั้น จนสามารถดับนิเวศน์ลงไปได้ ตามลำดับขั้นตอน

นิเวศน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท กั้นจิตบุคคลเอาไว้ไม่ให้เข้าถึงความความดี มี 5 ประการ ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุกจจะ และวิจิกิจฉา ซึ่งเป็นกิเลสชั้นกลางที่กั้นไม่ให้ความดีเข้าสู่จิตได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้ใจของบุคคลวุ่นวายอยู่กับนิเวศน์ทั้ง 5 นั้น จึงทำให้จิตไม่สงบลงได้ กระบวนการบรรลุนิเวศน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ การรู้แจ้งธรรมซึ่งขัดกิเลสจากใจ เป็นพระอริยบุคคล ซึ่งในแต่ละขณะของการเจริญมรรคที่ได้บรรลุนั้น ทำให้สามารถละไปจนถึงขั้นดับนิเวศน์ลงได้ ดังนี้ คือ อรหันตมรรคละกามฉันทะ ถีนมิทธะและอุทธัจจจะได้เด็ดขาด อนาคามีมรรคละพยาบาทและกุกกุกจจะได้เด็ดขาด และโสดาปัตติมรรคละวิจิกิจฉาได้เด็ดขาด ดังนั้นเมื่อนิเวศน์ซึ่งเป็นธรรมชาติกั้นจิตนี้เกิดขึ้นขณะใด ขณะนั้นย่อมทำให้จิตถูกปิดกั้นในการทำความดี กระบวนการบรรลุนิเวศน์ให้รู้แจ้งจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ การบรรลุนิเวศน์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนิเวศน์นั้นดับลง นั่นคือเมื่อใดจิตปราศจากนิเวศน์แล้ว เมื่อนั้นจิตก็พร้อมที่จะบรรลุนิเวศน์ได้นั่นเอง

บรรณานุกรม

- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). **พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. (2535). พิมพ์ครั้งที่ 7. **พระโอวาทธรรมบรรยาย เล่ม 1**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2537). **ธรรมคุณฎี**.
กรุงเทพฯ: ส่องสยาม.
- _____. (2548). พิมพ์ครั้งที่ 3. **สมาธิในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2554). พิมพ์ครั้งที่ 3. **จิตศึกษา**. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). **หลักสูตรอารยชน**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- พระศาสนโสภณ (พีจิตร ฐิตวณฺโณ). (2554). **บทอบรมกรรมฐาน หลักสูตร 15 วัน ตอนที่ 1**. กรุงเทพฯ: ชวน
พิมพ์ 50.
- _____. (2554). **บทอบรมกรรมฐาน หลักสูตร 15 วัน ตอนที่ 2**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์ 50.
- พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2551). **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระภาวนาพิศาลเมธี (ประเสริฐ มนต์เสวี). (2558). **วิปัสสนาภาวนา ที่ไม่ได้ถูกเขียนไว้ในพระไตรปิฎก**.
กรุงเทพฯ: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.
- พระครูสุวรรณกิจสุนทร (สมศักดิ์ ฐิตสีโล). (2558). **ศึกษาการละกามฉันทนิเวศน์ในการปฏิบัติวิปัสสนา
ภาวนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวิเชียร โชติธมฺโม (จันทะมัน). (2555). **การศึกษาของนิรณในวัมมิกสูตร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย
The Study of Religious Beliefs
in the Contemporary Northeastern Thai Folk Songs

ครรชิต มีซอง

Kanchit Meesong

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School

ชุติกานจน์ ถวิลคำ

Chutikarn Thawinkham

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Faculty of Education Mahamakut Buddhsit University

E-mail: kanchitmee@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 กรกฎาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

การศึกษาศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหาประเภทและลักษณะของความเชื่อทางศาสนาของชาวอีสาน ที่สะท้อนผ่านออกมาจากการประพันธ์บทเพลงของครูเพลง ซึ่งเพลงที่ได้นำมาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้ ล้วนแต่เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดยผลการศึกษาพบว่าความเชื่อทางศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย ประกอบด้วยความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องบาปบุญ-คุณโทษ เรื่องโชคชะตาฟ้าลิขิต เรื่องเวรกรรม นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อทางศาสนานั้นยังได้ส่งอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องข้อห้ามทางด้านจารีตประเพณี ซึ่งเปรียบเสมือนแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตของชาวอีสานนั่นเอง

คำสำคัญ: ความเชื่อทางศาสนา, เพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย, เวรกรรม

ABSTRACT

The study of religious beliefs appears in the contemporary northeastern Thai folk songs. The study emphasized on types and unique religious beliefs of northeastern Thai

people that occurred in the popular songs which widely known by Thai people. The study showed that the types of religious beliefs those were found in the contemporary folk songs include the beliefs of supernatural power, sin and merit and the karma (result of bad actions). Furthermore, the concepts of religious beliefs had directly influenced to the local customary taboos which are the ways of life of northeastern people in Thailand.

Keywords: Religious beliefs, Contemporary Northeastern Thai Folk Songs, karma

1. บทนำ

เพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยเป็นแนวเพลงลูกทุ่งแนวใหม่ ที่พัฒนาขึ้นมาและได้รับความนิยมจากผู้ฟังอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะคนอีสานที่กระจายตัวทำงานตามเมืองใหญ่ๆทั่วประเทศโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยนั้นได้ดัดแปลงทำนองและดนตรีให้เข้ากับยุคสมัยและมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทำเพลง แต่ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และดั้งเดิมก็คือ การประพันธ์เพลงที่ยังคงมีกลิ่นอายของความเป็นอีสาน มีท่วงทำนอง คำประพันธ์ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของปราชญ์อีสาน ที่นำเสนอออกมาในรูปของงานวรรณศิลป์ กวีนิพนธ์ ส่งต่อให้กับศิลปินนักร้อง ผู้ทำการถ่ายทอดชีวิตและจิตวิญญาณของชาวอีสานผ่านการขับร้อง ใส่ทำนองลูกเอื้อนลูกค้อ ซึ่งดัดแปลงประยุกต์มาจาก การขับร้องหมอลำ ดั้งเดิมที่เป็นต้นกำเนิดของเพลงลูกทุ่งอีสาน เพลงลูกทุ่งอีสานจึงมีลักษณะของการแต่งเนื้อร้องที่สื่อสารอย่างตรงไปตรงมา มุ่งเน้นให้เข้าใจง่าย มีการผสมคำภาษาไทยกลางเข้าไป เพื่อเข้าถึงคนในวงกว้างมากขึ้น ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยก็คือในส่วนของเนื้อหาที่มักจะกล่าวถึงวิถีชีวิตของคนชนบทและวิถีของคนชนบทที่เข้ามาอยู่ในเมือง แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาเพลงส่วนใหญ่ก็ยังไม่ได้ทิ้งความเป็นลูกทุ่งดั้งเดิมหรือหมอลำที่มักจะสะท้อน สภาพวิถีชีวิต สภาพสังคม อุดมคติ วัฒนธรรมประเพณี ค่านิยม ของชาวบ้านต่างจังหวัด แต่ที่สำคัญที่สุดเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยนั้นจะสื่อถึงภาพสะท้อนสภาพสังคมวัฒนธรรม ทั้งภาพชีวิตของคนท้องถิ่น ที่จะมีเนื้อหาที่สื่อถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่ยังคง ยึดมั่นอยู่ในจารีตประเพณี วัฒนธรรม ที่มีรากเหง้ามาจากความเชื่อทางด้านศาสนา (หทัยวรรณ มณีวงษ์. อุปัถกษณ์ที่เกี่ยวกับผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2555) หน้า 11) และความเชื่อของท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนอย่างเหนียวแน่น ถือได้ว่าเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยมีความหลากหลายในด้านของเนื้อหาและท่วงทำนองในการประพันธ์ และการสร้างสรรค์ผลงานของเหล่าผู้ประพันธ์เพลงและตัวของศิลปินเอง แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยก็ยังได้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่เคยหยุดนิ่งทั้งทางด้านวิถีชีวิตของผู้คนและเทคโนโลยีสมัยใหม่ (ภาสพงศ์ ผิวพอใช้. เพลงลูกทุ่งอีสานกับลักษณะการใช้ภาษาและการสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น: ศึกษาในผลงานเพลงของศิริพร อำไพพงษ์. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.กรุงเทพฯ. 2547) จึงเป็นที่น่าสนใจว่าในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยยังคงมีเนื้อหาที่ยังสะท้อนถึงความเชื่อทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีมากน้อยเพียงใด

โดยในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาความเชื่อทางด้านศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ที่สะท้อนออกมาในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาในวิถีชีวิตของผู้คนที่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของ สภาพสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และเทคโนโลยี จึงเป็นที่น่าสนใจว่า บทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยซึ่งถือเป็นศิลปะแห่งความบันเทิงอย่างหนึ่งของคนในสังคม ผู้เขียนจึงอยากจะศึกษาและนำเสนอความเชื่อทางด้านศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ในรายละเอียดของความเชื่อนั้นๆในแต่ละบทเพลงที่หยิบยกขึ้นมาศึกษานั้น ผู้เขียนได้เลือกเอาเพลงที่ได้รับความนิยมของผู้คน โดยยึดเอาที่เพลงที่ได้รับการเข้าชมมากในเว็บไซต์ยูทูบปิดทคอม ซึ่งเป็นเว็บฟังเพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุด พร้อมกันนั้นเพลงที่เลือกมาทำการศึกษาก็ต้องมียอดการเข้าชมเกินหนึ่งล้านครั้งตั้งแต่วันที่ทำการเผยแพร่เพื่อยืนยันถึงความนิยมของผู้คนต่อเพลงนั้นและทำการศึกษาลงในเนื้อหาของบทเพลงแต่ละเพลงว่ามีเนื้อหาที่สะท้อนถึงความเชื่อทางด้านต่างๆ มากน้อยขนาดไหนและอย่างไร

2. ประวัติและความเป็นมาของเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย

เพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยนั้นได้รับพัฒนาการมาจากวรรณกรรมพื้นบ้าน เพลงหมอลำ และเพลงลูกทุ่งอีสานในยุคบุกเบิก จนพัฒนามาเป็นเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยในยุคปัจจุบัน วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานส่วนใหญ่กล่าวถึงความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา เช่น คำสอนที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คำสอนทางศาสนามาคำสอนเรื่องบาป-บุญ คุณโทษ โดยวรรณกรรมและวรรณคดี ที่โดดเด่นเช่น กาพย์ปู่สอนหลาน กาพย์วิฑูรย์บัณฑิต กาพย์พระมุณี ซึ่งได้รับการแต่งเป็น โคลง ฉันท์ กาพย์ ร่าย โดยลักษณะของการประพันธ์นั้นมักจะเป็นการแต่งให้มีการสัมผัส หรือการแต่งให้ลงกลอนนั่นเอง โดยวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมมักจะเกี่ยวเนื่องกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา ผู้แต่งมักหยิบยกเรื่องราวในชาดกมาเล่าให้เป็นสำนวนของตนเองและมีบริบทของเรื่องราวให้ใกล้เคียงกันกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เพื่อเป็นคติเตือนใจ สอนใจ มีการเปรียบเทียบความดีความชั่ว สิ่งที่ไม่ควรทำไม่ควรทำ ซึ่งอิทธิพลของวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้ได้ส่งอิทธิพลต่อการประพันธ์กลอนเพลงของหมอลำในยุคต่อมาที่ยังกล่าวถึง ความเชื่อทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมตลอดถึงวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นอยู่เสมอ

เพลงหมอลำ คือการแสดงพื้นบ้านอีสาน ที่เป็นต้นกำเนิดของการละเล่นพื้นบ้านอีสาน และเป็นที่มาของเพลงลูกทุ่งหมอลำ และพัฒนามาเป็นแนวเพลงลูกทุ่งอีสานในปัจจุบัน ซึ่งเพลงหมอลำนั้นสามารถแยกออกเป็นหลายประเภทโดยแบ่งตาม แนวการขับร้องและวิธีการขับร้อง ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น โดยสมชัย ศรีนอก (สมชัย ศรีนอก.ความเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเพลงลูกทุ่งอีสานของครูเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย. (วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552) หน้า 25 – 58) ได้กล่าวถึงที่มาของเพลงลูกทุ่งอีสานไว้ว่ามีต้นกำเนิดมาจาก การลำกลอน พื้นบ้านซึ่งอาจจะสรุปได้พอสังเขปได้ดังนี้ คือ 1.) เล่นสาว คือ การลำ เพื่อเกี่ยวพาราสีกันของหนุ่มสาว 2.) การลำพื้น หรือ “การลำอ่านหนังสือ” คือ การเล่าเรื่องราวต่างๆ เช่น พุทธประวัติ ชาดก 3.) การลำพื้นโดยการพูด โดยการพูด ผญาภาษิต (ปัญญาภาษิต) สั่งสอน เล่านิทานปรัมปรา เรื่องราวในประวัติศาสตร์ รวมไปถึงเรื่องตลกขบขัน 4.) ลำพื้นจากการอ่านหนังสือผูก

เรื่อง หรือการอ่านหนังสือโบราณ มักทำกันในงานศพและงานแม่ลูกอ่อนอยู่ไฟ โดยการเอาโบราณมาอ่านให้ฟัง โดยใส่ทำนองเข้าไปในการอ่านเลียนแบบการอ่านธรรมของพระ ซึ่งมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หมอลำนั่งนบ” 5) ลำกลอน เป็นการลำที่ใช้ทำนองลำ ที่คล้องจอง เป็นทำนองเคล้าคลอไปกับเสียงแคน ซึ่งการลำแบบนี้ี้เรียกว่า “वाद” 6) ลำคู่ คือการลำคู่กันระหว่างชายกับหญิง เป็นการปะทะคารมกันไปมา ต่อมาได้พัฒนาจำนวนของคนลำมากขึ้น ก็กลายเป็นหมอลำหมู่ที่มักจะมีการลำกลอน สลับกับการพูด ซึ่งมักแสดงกันไปตามท้องเรื่อง มีตัวพระ ตัวนาง ตัวร้าย ตัวตลก เหมือนกับ ลิเก ภาคกลาง 8) ลำเพลิน เป็นหมอลำหมู่ที่พัฒนามา แต่จะมีการปรับการแสดงในส่วนของการแต่งตัว ที่จะเน้นเสื้อผ้าสมัยใหม่ ใส่กระโปรงขาสั้น การเดินกลอนก็จะกระชับและเร็วขึ้น การเต้นเข้าจังหวะด้วยลีลาที่เร้าใจมากขึ้น 9) ลำแพน เป็นการลำแบบประยุกต์พัฒนามาจาก ลำเพลิน โดยการดัดแปลงการร้องให้มีเสียงสูงกว่า และมีการนำเอาออร์แกนเข้ามาแทนที่

แคนดั้งเดิม คณะลำแพนที่โด่งดังเช่น คณะทองสมัย 10) ลำซิ่ง คือการนำดนตรีมาประกอบเข้ากับการลำกลอน เป็นการแสดงลำแบบคณะ แต่งตัวแบบสมัยใหม่ ใช้เครื่องดนตรีที่ทันสมัยขึ้นเช่น กลองชุด กลองทอม คีย์บอร์ด กีตาร์ไฟฟ้า พร้อมทั้งมีการดัดแปลงพิณอีสานให้เล่นเหมือนกีตาร์ด้วย 11) ลำเต้ย คือหมอลำในยุคสมัยใหม่นี้ คือ การประยุกต์กลอนลำให้เข้ากับเพลงลูกทุ่งของภาคกลาง โดยใช้ทำนองเต้ย ร้องร่วมกับทำนองของเพลงลูกทุ่ง ซึ่งผลงานที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากก็คือ ลำเต้ยสาวจันทร์กั้งโกบ ของพรศักดิ์ ส่องแสง (เพชรดา บัวแก้ว. อ่างแล้วใน สมชัย ศรีนอก, 2555) หน้า 29) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเพลงลูกทุ่งอีสานนั้นได้มีวิวัฒนาการมายาวนานผ่านช่วงเวลา แห่งยุคสมัย ดูเหมือนว่ากระแสแห่งวัฒนธรรมเพลงลูกทุ่งจากภาคกลางที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีการทำเพลงสมัยใหม่เครื่องดนตรีที่ทันสมัยทำให้เพลงลูกทุ่งหมอลำได้รับการพัฒนาให้เป็นเพลงลูกทุ่งอีสานและกลายเป็นเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยใหม่ที่แยกแยะแทบไม่ออกระหว่างดนตรีและจังหวะ หากแต่ว่าสิ่งที่สร้างเอกลักษณ์ให้กับเพลงลูกทุ่งอีสานนั้นก็คือ ท่วงทำนองและคำร้องที่ยังคงใช้ภาษาถิ่นอีสาน และที่สำคัญที่สุด เนื้อหาคำร้องที่สื่อถึงความเป็นตัวตนของคนอีสานผ่าน การใช้ภาษาที่ละเมียดละไมของครูเพลงที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงความเป็นตัวตนที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของคนอีสาน เพราะสามารถสื่อให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ อารมณ์ความรู้สึกสนุกสนาน เมื่อมีการนำมา รวมเข้ากับดนตรี แล้วเกิดความไพเราะผู้ฟังจะรู้สึกที่ตนเองกำลังได้รับการสั่งสอนหรือปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม สิ่งที่ควรปฏิบัติในสังคม (ลักขณา สุขสุวรรณ. อ่างใน สายัญห์ ลาโพธิ์. การศึกษาภาษาถิ่นอีสานและภาพพจน์ในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2544 – 2548. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2551) หน้า 15-16) รวมทั้งความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และค่านิยมต่าง ๆ เช่น ค่านิยมที่เกี่ยวกับครอบครัว ค่านิยมที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมที่เกี่ยวกับศาสนา ค่านิยมที่เกี่ยวกับสตรี และค่านิยมที่เกี่ยวกับถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น (สุรพงษ์ สังข์มณี. ค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2533 – 2539. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, 2541) หน้า 68 - 69)

3. ความเชื่อทางด้านศาสนาที่สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย

ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยมาวิเคราะห์หาความเชื่อที่ปรากฏในเพลง โดยในเบื้องต้นผู้เขียนได้แบ่งประเภทของเพลงก่อนเพื่อที่จะได้ศึกษาเพิ่มเติมลงไปในเรื่องละเอียดว่าเพลงประเภทใดมีความเชื่อประเภทไหนมากน้อยเพียงใดและอย่างไร จากการศึกษาและวิเคราะห์เพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยที่เผยแพร่ออกมาระหว่าง ปี พ.ศ. 2555 ถึง 2560 จำนวน 15 เพลง โดยแบ่งแยกประเภทของเพลงออกเป็นสามประเภท คือ หนึ่ง ประเภทเพลงรัก โดยแยกออกเป็นเพลงรักที่สมหวังและรักที่ไม่สมหวัง สอง ประเภทเพลงกำลังใจ และ สาม ประเภทเพลงเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์หาความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในเพลงทั้ง 15 เพลง โดยเพลงทั้งหมดนั้นมียอดการเข้าชมมากกว่าหนึ่งล้านครั้ง โดยเพลงทั้งหมดนั้นได้ถูกทำการวิเคราะห์หาความเชื่อทั้งที่ปรากฏในบทเพลง ซึ่งสามารถแยกแยะจำแนกความเชื่อออกมาได้ทั้งหมด 5 ความเชื่อหลัก ดังนี้ คือ 1) ความเชื่อเรื่องเวรกรรม 2) ความเชื่อเรื่องบาปบุญ-คุณโทษ มี 3) ความเชื่อเรื่องโชคชะตาฟ้าลิขิต 4) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 5) ความเชื่อเรื่องข้อห้ามจารีตประเพณี โดยสามารถสรุปการวิเคราะห์ลงในตารางข้างล่าง

ตารางที่ 1: แสดงจำนวนบทเพลงและประเภทของเพลงที่ปรากฏในความเชื่อทั้ง 5 ที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย

ที่	ความเชื่อ	จำนวนเพลง	ชื่อเพลง	ประเภทของเพลง
1	ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์	5	เพลงใจข้าที่คำชะโนด	ความรัก/ไม่สมหวัง
			เพลงไปถอนคำสาบาน*	ความรัก/ไม่สมหวัง
			เพลงอ้อมกอดเขมราฐ*	ความรัก/สมหวัง
			เพลงนางแม่ว้าวฟ้า	วัฒนธรรมประเพณี
			เพลงลำน่านายฮ้อยทมิฬ	วัฒนธรรมประเพณี
2	ความเชื่อเรื่องข้อห้ามทางด้านจารีตประเพณี	5	เพลงคิดฮอดถิ่น	วัฒนธรรมประเพณี
			เพลงไอ้ละน้อ	วัฒนธรรมประเพณี
			เพลงออนซอนอีสาน*	วัฒนธรรมประเพณี
			เพลงนางแม่ว้าวฟ้า	วัฒนธรรมประเพณี
			เพลงต้องฮักให้สุดใจ	ความรัก/สมหวัง
3	ความเชื่อเรื่องบาปบุญ-คุณโทษ	4	เพลงตัวอ้ายเป็นคนสุดท้ายได้บ่*	ความรัก/ไม่สมหวัง
			เพลงเรื่องเล่าของพ่อ	กำลังใจ
			เพลงเล่าสู่หลานฟัง	กำลังใจ
			เพลงออนซอนอีสาน*	วัฒนธรรมประเพณี
4	ความเชื่อเรื่องโชคชะตาฟ้าลิขิต	4	เพลงคู่คอง	ความรัก/ไม่สมหวัง
			เพลงสวรรค์พรากรัก	ความรัก/ไม่สมหวัง

			เพลงอ้อมกอดเขมรราฐ*	ความรัก/สมหวัง
			เพลงสำคัญกว่าลมหายใจ	ความรัก/สมหวัง
5	ความเชื่อเรื่องเวรกรรม	2	เพลงไปถอนคำสาบาน*	ความรัก/ไม่สมหวัง
			เพลงตัวอ้ายเป็นคนสุดท้ายได้บ่*	ความรัก/ไม่สมหวัง

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่าความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อเรื่องข้อห้ามทางด้านจารีตประเพณีที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเพลง จำนวน 5 เพลงเท่ากัน และตามมาด้วย ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษและความเชื่อเรื่องโชคชะตาฟ้าลิขิต ที่มีปรากฏอยู่ในเนื้อเพลงจำนวน 4 เพลงเท่ากัน ความเชื่อเท่ากัน และความเชื่อที่ปรากฏแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของเพลงแต่ละประเภท และสุดท้ายตามมาด้วยความเชื่อเรื่องเวรกรรมที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเพลงจำนวน 2 เพลงเป็นลำดับสุดท้าย เมื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ลงไปในรายละเอียดของแต่ละความเชื่อที่ปรากฏแล้วนั้น จึงเกิดคำถามตามมาว่าคำประเภทใดที่ผู้แต่งมักเลือกใช้เพื่อสะท้อนถึงความเชื่อประเภทต่างๆ ดังนั้นจึงได้ศึกษาเพิ่มเติมในรายละเอียด โดยเน้นที่ความเชื่อทางด้านศาสนา ก่อน

4. ความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในเนื้อเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย

ถ้าจะกล่าวถึงความเชื่อทางด้านศาสนาที่สะท้อนผ่านวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยแล้วนั้น เราสามารถกล่าวได้ว่าความเชื่อที่ปรากฏส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาหลักคือศาสนาพุทธและความเชื่อท้องถิ่นดั้งเดิม เช่นความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผีเสื้อกั๊ก ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวอีสานมาจนถึงปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น ความเชื่อเรื่องเวรกรรม ในเนื้อเพลง “ไปถอนคำสาบาน” ขับร้องโดยศิลปิน ศร สินชัย , ดอกอ้อ ทุ่งทอง และ ก้านตอง ซึ่ง ประพันธ์โดย จรรย์น้อย ดังนั้นว่า “คงเป็นเวรกรรมเก่า ที่เจ้าได้เฮ็ดมา น้องจึงบ่ได้เคียงบ่ากับเขา”

เนื้อเพลงท่อนนี้สื่อถึงอารมณ์ตัวละครในบทเพลงที่พี่ชายและพี่สาวได้ปลอมน้องสาวของตนว่า การที่ตัวเธอนั้นไม่ได้เป็นฝั่งเป็นฝากับผู้ชายที่เธอรัก คงจะเป็นเพราะเวรกรรมเก่าที่ตัวเธอเองได้สร้างไว้ในชาติปางก่อนจึงเป็นเหตุปัจจัยส่งผลให้เธอกับคนที่เธอรักไม่ได้อยู่ด้วยกัน ซึ่งสะท้อนความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาที่สอนเรื่องของเวรกรรมที่ส่งผลข้ามพบข้ามชาติและการได้พบเจอกันของคนรักก็เนื่องด้วยกรรมเก่าที่เคยทำมาร่วมกันจึงได้เป็นเนื้อคู่กันหรือพลัดพรากจากกันอย่างชัดเจน นอกเหนือจากความเชื่อเรื่องเวรกรรมแล้วอีกความเชื่อหนึ่งที่ยังคงปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยนั้นก็คือ ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ จึงขอ ยกตัวอย่างจากการศึกษาวิเคราะห์ที่ชัดเจนในเพลง “ตัวอ้ายเป็นคนสุดท้ายได้บ่” ขับร้องโดยศิลปิน ไผ่ พงศธร ประพันธ์โดย หล่อ นินจา ที่มีเนื้อหาตอนหนึ่งว่า “เจ้าเฮ็ดให้อ้ายเจ็บปวดมันสิบบาบในใจเดี๋ยง อย่าสร้างเวรกรรมให้คนใจซ้าได้บ่”

สังเกตจากเนื้อความข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องบาปบุญ-คุณโทษในกรณีนี้มีความเชื่อมโยงกันกับความเชื่อเรื่องเวรกรรมในตอนต้น ใจความก็คือว่าตัวละครในเพลงนี้เป็นผู้ชายได้บอกกล่าวแก่ผู้หญิงว่าการที่ฝ่ายหญิงทำให้เขานั้นเจ็บช้ำน้ำใจ มันจะกลายเป็นบาปในใจของเธอ ซึ่งคำว่า “บาปในใจ” เป็นตัวสะท้อนความเชื่อเรื่องบาปบุญ ที่จะมีทั้งคุณและโทษตามมา ตามคำสอนของทางพระพุทธศาสนาในเรื่องกรรม

และผลของกรรมที่แสดงออกมาในรูปของวิบากกรรม เมื่อกระทำความดีหรือกุศลกรรมก็ย่อมส่งผลดี เมื่อกระทำความที่ไม่ดีหรืออกุศลกรรมก็ย่อมส่งผลที่ไม่ดีตามมาตามความเชื่อ

นอกเหนือจากความเชื่อกระแสหลักทางพระพุทธศาสนาแล้ว คนอีสานก็ยังมีความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวอีสานเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความไม่แน่นอนต่าง ๆ ทั้งความแห้งแล้ง อุทกภัย ที่เกิดจากธรรมชาติ (จินตหราพร มุลลิสาร, อ่างใน สิริขญา คอนกรีต. เพลงลูกทุ่งอีสาน: อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, ภาควิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556) หน้า 13) ด้วยความไม่แน่นอนเหล่านี้จึงเกิดการหาที่พึ่งทางจิตใจ จึงทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ และ ไสยศาสตร์ อีกด้วยซึ่งเป็นความเชื่อทั่วไปของผู้คนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ณรงค์ ศรีสวัสดิ์, 2515, อ่างใน อัษฎาวุธ ไสยรส. มโนอุปถัมภ์ความเป็นอีสานในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2558) หน้า 47) ซึ่งความเชื่อดั้งเดิมเหล่านี้ยังคงมีอยู่ในวัฒนธรรมของคนอีสาน โดยได้สะท้อนผ่านผลงานเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย เช่น ในบทเพลง “อ้อมกอดเขมรราชู” ขับร้องโดยศิลปิน เต่า ภูศิลป์ ประพันธ์โดย บอย เขมรราชู ที่มีเนื้อหาดอนหนึ่งที่มีเนื้อเพลงอันปรากฏความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้ “หรือมนต์พญานาค ชักพาให้มาไกล...ฮักไต่บ่มีเท่า ฮักสาวลาวแก้มแดง กราบขอพรเจ้าปู่ตา ผูกแขนขอ..มือ กราบพระเจ้าใหญ่องค์ต่อแห่งวัดปากแขง สาธุเด้อ..ให้ลูกหลานอยู่ดีมีแรงแง เบ็งแรงแงด้วยใจศรัทธา”

จากเนื้อเพลงข้างต้นนั้นเราจะสังเกตเห็นว่า มีความเชื่อที่ปรากฏที่หลากหลาย กล่าวคือ ความเชื่อกระแสหลักของศาสนาก็คือ “พระเจ้าองค์ต่อแห่งวัดปากแขง” ซึ่งหมายถึง พระพุทธรูปองค์พระประธานประจำวัดปากแขง ได้รับการยกย่องให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถแผ่บารมีปกป้องคุ้มครองหรือให้พรแก่ผู้ที่เคารพนับถือ ต่อมาก็คือ ความเชื่อใน พญานาค ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวอีสานทั่วไปนับถือและให้ความสำคัญ เพราะพญานาคถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาในฐานะ เทพหรือเทวดาที่บำเพ็ญเพียร มีฤทธานุภาพ ให้คุณให้โทษกับผู้เคารพบูชาได้ ความเชื่อเรื่องพญานาคจึงมักปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะต้องมียันต์โดนาคหน้าพระอุโบสถ หรือน้ำหน้าวัด ตลอดถึงจิตรกรรมในอาคารทางศาสนา หรือแม้กระทั่งเครื่องประกอบการทำพิธี เช่น ไต่ห่มู๋ เชิงเทียน รวมไปถึงบายศรี ก็มักจะทำให้เป็นรูปพญานาค ยิ่งไปกว่านั้น ความเชื่อเรื่องพญานาคซึ่งแต่เดิมได้นั้นเป็นความเชื่อของชาวอีสาน ที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับแม่น้ำโขงอันเป็นที่อยู่อาศัยของพญานาคตามความเชื่อในคัมภีร์ผสมกับเรื่องเล่าในตำนานพื้นบ้าน (ภัทรารัตน์ สุวรรณวัฒนา. พญานาคในพระพุทธศาสนา จากสยามก่อนสมัยใหม่ถึงประเทศไทยในปัจจุบัน: ที่ทางของพญานาคในอดีตกาล, [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 25 ก.พ. 61 จาก <http://www.openbase.in.th/files/Naga.pdf>) อย่างไรก็ตามเดิมความเชื่อเรื่องพญานาคเป็นเพียงความเชื่อที่ยึดถือเฉพาะถิ่นแต่เมื่อมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนกันมากขึ้นในยุคสมัยใหม่ การรับรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อนั้นได้เผยแพร่ออกมาในรูปแบบของสื่อสมัยใหม่ ยกตัวอย่างเช่น ละครโทรทัศน์ เรื่อง “นาคี” ที่เป็นเรื่องราวความรักของหนุ่มสาว ที่

ไปผูกเรื่องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นคือ เจ้าแม่นาจี หรือนางพญาจูที่สื่อเป็นเหมือนบริวารของพญานาค จากกระแสความนิยมนี้ได้ทำให้สถานที่อื่นที่เคยเป็นที่เคารพบูชาของคนท้องถิ่นอย่าง *ป่าคำชะโนด* ที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ระดับประเทศ ผู้คนต่างมุ่งไปยังป่าคำชะโนดเพื่อทำการสักการบูชาพญานาค โดยเฉพาะในวันหยุดเสาร์อาทิตย์ อาจกล่าวได้ว่า *ถนนทุกสายมุ่งสู่คำชะโนด* พร้อมกันกับการเพิ่มเติมข้อมูลจากสื่อกระแสหลักอย่างรายการทีวี สื่อกระแสรอง จากสื่อโซเชียลมีเดีย อย่าง เฟสบุ๊ก ไลน์ ที่ให้ข่าวข้อมูลจากเรื่องเล่าของชาวบ้านที่กล่าวถึงเรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่และพญานาคที่สิงสถิตอยู่ในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์นั้น กระแสความเชื่อนี้จึงทำให้เกิดเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยที่โด่งดังขึ้นมาเพลงหนึ่ง นั่นก็คือ *เพลงใจข้าที่คำชะโนด* ที่ประพันธ์โดย เพ็ชร รัตชาตะวัน และขับร้องโดยศิลปินจินตจินตหรา พูนลาภ อาร์ สยาม โดยมีเนื้อร้องที่สื่อถึง ความศักดิ์สิทธิ์ของพญานาคดังนี้ “คำชะโนดเกาะสวรรค์ เราเคยเที่ยวงานวันบวงสรวงนาคา ปูศรีสุทโยธาศรีปทุมมา ไต่ต้นชะโนดพิให้คำมั่นสัญญา วันนี้หลบหน้าไปจู้จี้กับใคร วันนี้หลบหน้าไปจู้จี้กับใคร...”

ซึ่งจากเนื้อเพลงข้างต้นนั้นจะสังเกตเห็นคำว่า ปูศรีสุทโยธาศรีปทุมมา ซึ่งเป็นชื่อเรียกพญานาคคู่สามีภรรยาที่สิงสถิตอยู่ในป่าคำชะโนด การใช้คำว่า “*ปูย่า*” แทนคำว่าพญานาคในวัฒนธรรมของอีสานนั้นถือเป็นการยกย่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เหมือนญาติผู้ใหญ่ หากแต่เป็นญาติผู้ใหญ่ที่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ดลบันดาลให้คุณให้โทษแก่ผู้เคารพบูชา ซึ่งสอดคล้องกับ ท่อนต่อมาของบทเพลงที่ว่า “*ไต่ต้นชะโนดพิให้คำมั่นสัญญา*” ซึ่งสื่อถึงวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องของการสาบานที่มักจะกล่าวคำมั่นสัญญาว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างแน่นอนไม่บิดพลิ้ว หากว่าไม่ได้กระทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ ผู้กล่าวคำสัตย์สาบานก็มักจะกล่าวว่าขอให้ตนเองนั้นมีอันเป็นไป หรือได้รับอันตรายในรูปแบบต่างๆ จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะลงโทษแก่ผู้ที่กระทำผิดต่อคำสาบาน แน่นอนว่าความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ได้นำไปเชื่อมโยงกับเรื่องของความรัก ที่คนหนุ่มสาวเมื่อมีความรักก็มักจะแสดงออกต่อความรักที่มีต่อกันโดยการกล่าวคำสัตย์สาบานว่าจะรักกันตลอดไปไม่ไปรักคนอื่น ถ้าหากผิดคำมั่นสัญญาที่ให้ก็ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นลงโทษ ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่าเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยนั้นยังคงเชื่อมโยงความเชื่อทางด้านศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการประพันธ์เพลง

ในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยไม่เพียงแค่นำความเชื่อทางด้านศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มาประพันธ์เพลงเท่านั้น การประพันธ์เพลงยังได้หยิบยกเอาความเชื่อทางด้านจารีตประเพณี ที่ฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมของคนอีสาน อันได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาทั้งศาสนาพุทธและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายอันได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้วนั้น โดยผู้เขียนขอหยิบยก เนื้อหาของบทเพลง *ไอ้สะหนอ* ที่ประพันธ์และขับร้อง โดย ก้องห้วยไร่ ซึ่งเป็นศิลปิน นักร้องเพลงแนวลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก ณ ช่วงเวลานี้ โดยมีเนื้อหาเพลงส่วนหนึ่งว่า “เกิดเป็นคนอีสานเลือดก็คนอีสาน มีบุญมีงานก็ต้องมีหมอลำ มีลาบมีก้อยมีจู้ช้อยจำ ยังจดจำวิถีบ้านเฮา เสียงพิณท้าวเสียงแคนหย่าว หย่าวเจ้าหย่าวหมอลำเจ้าหย่าว ยังเดินรำวงโตดตีโตดเกี่ยวสาว บ่ลืมเรื่องราวบุญฮีต 12 และคอง 14.....”

จากเนื้อเพลงข้างต้นนั้น ได้สื่อความหมาย จารีตประเพณี ที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางด้านศาสนา เช่น ประเพณีงานบุญต่างๆ ที่ยึดเป็นจารีตประจำปี ที่ถือเป็นวัตรปฏิบัติที่ต้องทำขาดไม่ได้ ดังคำที่ประพันธ์ในเนื้อเพลงว่า “...บุญฮีต 12 และคอง 14...” ซึ่งถือได้ว่าเป็นงานที่ชุมชนและคนในชุมชนนั้นพร้อม

ใจกันยึดถือปฏิบัติไม่ขาด โดยในงานนั้นก็มักจะมีการแสดงมโหรีสพ การละเล่นพื้นบ้าน อย่าง หมอลำ มี วัฒนธรรมด้าน อาหารประจำงาน และมีความสนุกสนาน ความประทับใจ ซึ่งบุคคลที่เติบโตมากับวัฒนธรรม ประเพณีอย่างนี้ต้องนึกถึง เมื่อต้องพลัดถิ่นมาอยู่ต่างแดนอย่างในเมืองใหญ่ หรือห่างเหินจากวัฒนธรรม เหล่านั้น ซึ่งทำให้ศิลปินผู้ประพันธ์ได้ต่อยอดถึง ความสำคัญของ วัฒนธรรมประเพณีดังกล่าวที่มีอิทธิพลต่อ ชีวิตและจิตใจของชาวอีสานอย่างมาก ดังเนื้อร้องในท่อนถัดไปที่ว่า “.....เพราะอัตลักษณ์มันปักที่ใจ ไปอยู่ที่ใด ฉันทก็ไม่ลืม แม้นอยู่ในที่แห่งหนใด ขึ้นชื่อว่าไทยนี้แหละที่ยืน อ้ายเป็นผู้บ่าวไทบ้าน บ่ต้องกลัวต้องย่านว่าอ้าย จะลืม จะสืบจะสานชาติศิลป์ไทย จะบ่มีอันใดที่มากิน ยังยืนอยู่บนวิถียังใช้ชีวิตเหมือนเดิมทุกวัน.....”

จากเนื้อเพลงดังกล่าวนี้จะสังเกตเห็นว่าผู้ประพันธ์ได้ย้ำถึง ความผูกพันที่ผู้คนมีต่อวัฒนธรรม ประเพณีที่หล่อหลอมความเป็นตัวตนของคนในชุมชน และสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกชนออกมา จากอิทธิพล ของจารีตประเพณี ในวิถีชีวิตที่ยึดมั่นเป็นวัฒนธรรมของคนในชุมชน ที่ไม่สามารถที่จะลบเลือนหรือลืมไปได้ จากจิตใจของคนๆนั้น แม้จะไม่ได้อยู่ร่วมในวิถีชีวิตแบบนั้นอย่างเดิมก็ตาม หากแต่ก็ยังโหยหาและให้ความสำคัญ กับสิ่งนั้นอยู่มาก สังเกตจากเนื้อร้องที่ว่า “...เพราะอัตลักษณ์มันปักที่ใจ ไปอยู่ที่ใดฉันทก็ไม่ลืม..อ้ายเป็นผู้บ่าวไท บ้าน บ่ต้องกลัวต้องย่านว่าอ้ายจะลืม จะสืบจะสานชาติศิลป์ไทย จะบ่มีอันใดที่มากิน...” ซึ่งผู้ประพันธ์ได้ต่อยอด ย้ำถึงความสำคัญ โดยแต่งเนื้อร้องให้เหมือนเชิญชวนให้ผู้ฟังนั้นมีความภูมิใจและยึดมั่นในความเป็นอัตลักษณ์ ของคนอีสานอย่างภาคภูมิใจ โดยเลือกใช้คำว่า อ้ายเป็นผู้บ่าวไทบ้าน ซึ่งคำว่า ไทบ้าน นี้ตามความหมายทั่วไป คือ คนธรรมดาสามัญ คนหนึ่ง แต่หากในอารมณ์เพลงที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อความหมายถึง ความภาคภูมิใจ ในความเป็นคนธรรมดา คนหนึ่ง หากแต่เป็นคนธรรมดาที่มีความหมาย มีรากเหง้า มีวัฒนธรรม มีความ ภาคภูมิใจ ในตัวตนที่เป็น โดย เน้นย้ำในเนื้อร้องที่ว่า ... “บ่ต้องกลัวต้องย่านว่าอ้ายจะลืม”... ซึ่งในท่อนนี้สื่อ ความหมายที่ว่าความเป็นคนธรรมดา ไทบ้าน นั้นเป็นสิ่งที่มีความหมาย เพราะการที่เราบอกว่าจะไม่ลืมสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นั้น ย่อมหมายความว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งน่าจดจำ เพราะว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าและรักษาไว้ไม่ให้สูญหายหรือ สาบสูญไป อันเป็นเป้าหมายหลักของสารที่ศิลปินพยายามจะสื่อออกมาผ่านบทเพลง

จากการศึกษาอิทธิพลความเชื่อทางด้านประเพณี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วม สมัยดังที่ได้วิเคราะห์และอภิปรายในเบื้องต้นแล้วนั้น ผู้เขียนยังพบว่า ความเชื่อทางด้านประเพณีและ วัฒนธรรมนั้นยังมีอิทธิพลต่อ อุปนิสัยและค่านิยมของผู้คนในสังคมและชุมชนอีสาน ดังปรากฏในบทเพลง อ่อนชอนอีสาน ซึ่งประพันธ์ โดย คำเก่ง และรับร้องโดย กลุ่มศิลปิน ศร สินชัย, ดอกอ้อ ทุ่งทอง และ ก้านทอง ทุ่งเงิน โดยมีเนื้อเพลงที่ สื่อถึง อุปนิสัย ใจคอ ของคนอีสาน โดยพิจารณาจากเนื้อเพลง ที่ว่า “...สมแล้วคำเล่า ขานคนอีสานน้ำใจดี ยึดมั่นประเพณีน้ำใจมีเอื้อเฟื้อเจือจุน เป็นตาอ่อนชอนตามกันสลอนเข้าวัดทำบุญ โอบเอื้อ และเกื้อกูลได้ทำบุญคือสุขใจหนอ.....ยามแขกไปไทยมาเย็นน้ำท่าแบ่งน้ำใจ เชิญพักก่อนจ้งไปยื่นขันน้ำใจบ่ ต้องขอ กินข้าวแล้วยังมารุระหยังฟาวฟาวจ้อจ้อ ร่างกายสบายดีบ่ถามด้วยความหวังโย...”

จากเนื้อเพลง ข้างต้นนั้น เนื้อเพลง ได้สื่อความหมายชัดเจนถึงอุปนิสัย และค่านิยมของคนในชุมชน อีสาน ที่ยังคงยึดมั่นในธรรมเนียม จารีตประเพณี วิถีที่บรรพบุรุษได้สั่งสมและถ่ายทอดมา อย่างวัฒนธรรมการ เข้าวัดทำบุญที่มักจะเป็นการทำบุญใหญ่ประจำชุมชน ไม่ใช่การที่คนๆหนึ่งหรือครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งเดิน เข้าไปไหว้พระถวายสังฆทานแล้วก็กลับ หากแต่เป็นการทำบุญที่เป็นการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ทำด้วยกัน

และทำพร้อมกัน โดยผู้ประพันธ์ได้ใช้คำว่า “...ตามกันสลอนเข้าวัดทำบุญ...” โดยความหมายของ คำว่า “ตามกันสลอน” นั้นทำให้มองเห็นภาพของผู้คนที่เดินตามไปทำบุญที่วัดกันอย่างอุ้นหนาฝาคั่งในวันทำบุญประเพณี หรือเทศกาลที่สำคัญ ซึ่งนั่นทำให้มองเห็นภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทอีสาน ที่มีลักษณะของสังคมรวมกลุ่ม อันเป็นรากฐานของการสร้างค่านิยมและอุปนิสัยที่ผู้คนจำต้องมีเมื่ออยู่กับคนหมู่มาก นั่นก็คือ การปรับตัวให้เข้ากับการใช้ชีวิตในสังคมที่เปิดและเข้าถึงกันในวงกว้าง การเอาตัวเข้าไปร่วมในสังคมและการให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการชีวิตของเรา ทำให้ผู้ประพันธ์ได้บอกเล่นในเนื้อเพลงว่า คนอีสานนั้นมีน้ำใจ ยึดมั่นในประเพณี เอื้อเฟื้อเจือจุนกัน หยิบยื่นน้ำใจให้กันและกันโดยไม่ต้องร้องขอ โดยผู้ประพันธ์ได้เลือกใช้คำที่แสดงถึงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของคนอีสาน นั่นก็คือ การหยิบยื่นน้ำใจต่อแขกเหลื่อที่บ้าน ด้วยน้ำท่า ข้าว ปลา อาหาร และการกล่าวทักทายถามถึงสารทุกข์สุขดิบของกันและกัน ซึ่งทั้งหมดนั้นได้สื่อถึงความเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์เชิงกว้างและลึกซึ้ง ไม่มีความซับซ้อนมากมายในระดับของสถานะหรือชนชั้น ดังสังคมในเมือง ซึ่งนี่ก็เป็นอีกมนต์เสน่ห์หนึ่งที่เพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยได้เป็นตัวแทนในการสื่อสาร ความคิดและความรู้สึกของคนอีสาน โดยคนที่อยู่ในชุมชนและใช้ชีวิตตามวิถีที่ตรงกับความหมายที่บทเพลงนั้นสื่อออกมา ก็จะมีความรู้สึกอบอุ่น และภาคภูมิใจเมื่อได้ยินเสียงเพลงที่ศิลปินขับร้อง สำหรับคนอีสานไม่ได้อยู่ในวิถีชีวิตตรงตามที่บทเพลงนั้น หากแต่ยังคงนึกถึงความสุข ความอบอุ่นในวิถีชีวิตเหล่านั้นซึ่งตนเองได้อยู่ร่วมกับคนในครอบครัวและชุมชน บทเพลงก็ย่อมทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงความรู้สึกความสัมพันธ์ที่มีคุณค่านั้นต่อผู้ฟังให้หวงระลึกและซึ่มทราบบความรู้สึกเหล่านั้นให้กลับมา เพื่อเป็นกำลังใจในการใช้ชีวิตในเมือง หรือชีวิตต่างแดน อันรีบเร่งวุ่นวาย และซับซ้อน

ในแง่ที่จึงถือได้ว่า บทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยได้ทำหน้าที่ในสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และตัวตนของคนอีสานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พร้อมกันนั้นก็ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงความรู้สึกประสบการณ์และอัตลักษณ์ที่คนอีสานเคยมีเคยเป็นในอดีต ที่ปัจจุบันอาจไม่ได้เป็นอย่างนั้นเนื่องด้วยภาวะจำยอมทางเศรษฐกิจที่ต้องออกมาทำงานต่างถิ่นต่างแดน ให้ได้ซาบซึ้งถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นอีสานของตนเองอันเป็นรากเหง้าที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษถึงตัวเรา หากแต่คำถามสำคัญอยู่ที่แนวทางและวิธีการในการสืบสานและส่งต่อสิ่งที่มีคุณค่าและความหมายนี้ไปยังคนรุ่นต่อไปอันเป็นรุ่นลูกรุ่นหลานนั้นจะออกมาในรูปแบบไหนและอย่างไร ซึ่งเป็นความท้าทายอย่างมากสำหรับ เหล่า ปราชญ์กวี รวมถึง ศิลปินทั้งหลาย และที่สำคัญ คือ คนอีสานทุกคน ที่จะมีส่วนร่วมในความเปลี่ยนแปลง ซึ่งถ้าหากว่าทุกคนทุกฝ่ายมีความตระหนักในคุณค่าของบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และสนับสนุนให้มีการผลิตผลงานดีที่มีคุณภาพออกมาอย่างต่อเนื่อง แน่แน่นอนว่าเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยย่อมจะพัฒนาและก้าวหน้าต่อไปเคียงคู่กับชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างแนบแน่น

5. บทสรุป

จากการศึกษาความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยนั้น ทำให้ได้ทราบว่าความเชื่อทางด้านศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงนั้น มีความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาอันเป็นกระแสความเชื่อหลักของสังคมชนบทอีสาน ที่สามารถแยกแยะลงไปในรายละเอียดลึกลงไป เช่น ความเชื่อเรื่องเวรกรรม และ

ความเชื่อเรื่องบาปบุญ-คุณโทษ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาโดยตรง ที่มุ่งเน้นคำสอนไปที่การสร้างความดีในชาตินี้เพื่อส่งผลดีต่อชีวิตในชาติหน้าหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *การทำบุญ* นั้นเอง พร้อมกันก็ต้องหลีกเลี่ยงจากการทำความชั่วทั้งหลายอันจะเป็นผลกรรมติดตามตัว ส่งผลที่ไม่ดี ซึ่งสิ่งนั้นก็คือบาปกรรมนั่นเอง ซึ่งทั้งบุญทั้งบาปนั้นก็ส่งผลต่อผู้กระทำที่มีทั้งคุณและโทษต่อไป

นอกเหนือจากความเชื่อกระแสหลักอย่างความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาแล้ว ในบทเพลงลูกทุ่งอีสานยังมีความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติที่ชาวอีสานเชื่อและศรัทธาอย่างมาก คือมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นความเชื่อแต่ดั้งเดิมของชาวบ้านที่มักผสมเข้ามากับกระแสความเชื่อทางด้านพุทธศาสนาอย่างกลมกลืนและลงตัว (จินตราพร มุลลิสาร, อ่างใน สิริชญา คอนกรีต. เพลงลูกทุ่งอีสาน: อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, ภาควิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556) หน้า 13) บางความเชื่อมีการเชื่อมโยงให้เข้ากับพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาคที่มีส่วนหนึ่งของตำนานที่ไปเกี่ยวข้องกับเรื่องราวในพุทธประวัติ นอกจากนั้น ความเชื่อที่ยังคงปรากฏในบทเพลง ยังคงมีความเชื่อในเรื่องของ โชคชะตาฟ้าลิขิต ที่กล่าวถึงความเชื่อที่สยบยอมหรือจำนนต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่สามารถกำหนดให้ชีวิตได้เป็นอยู่และเป็นไปตามทางของมันอย่างนั้น ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องของอำนาจฟ้า หรืออำนาจของพญาแถนบนฟ้า ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนพระพุทธศาสนาจะเข้ามาในแผ่นดินอีสาน โดยความเชื่อดังกล่าวก็ยังคงถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ความเป็นไปของชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะชีวิตในโลกนี้ที่จะยังคงมี สุข ทุกข์ สมหวัง ผิดหวัง ปะปนกันไปจนกว่าจะสิ้นชีวิต (รุ่งสุริยา เมืองเหล่า(2537), ลักษณะ สุขสุวรรณ (2521), เพิ่มพร ธนสีลังกูร (2544), อ่างใน อัญญาวุธ ไสยรส. มโนอุปถัมภ์ความเป็นอีสานในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2558) หน้า 37-41)

แน่นอนว่ากระแสความเชื่อทั้งสองนั้นไม่ว่าจะเป็นความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดั้งเดิม ทั้งสองความเชื่อได้นำไปสู่การสร้างความเชื่อใหม่ที่นำไปสู่วัตรปฏิบัติที่แน่นอนตายตัวกลายเป็นข้อห้ามทางด้านจารีตประเพณี ที่คอยควบคุมชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ทั้งหมดนี้ได้สะท้อนผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย ดังที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์มา อาจกล่าวได้อีกแง่มุมหนึ่งว่า เพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยเปรียบเสมือนตัวเชื่อมโยงผู้คนที่มีความเชื่อคล้ายๆกัน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ได้มีพื้นที่ในการรับรู้ซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกันก็ทำให้ศิลปวัฒนธรรมอีสานมีพลวัต (Dynamic) และเจริญงอกงามพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เพลงลูกทุ่งอีสานจึงสะท้อนถึงภูมิปัญญาของบรรพชนของชาวอีสานที่ก่อเกิดขึ้นจากความเป็นจริง (Reality) ในชีวิตของผู้คน (ธาดา ชัยสร, ภาพลักษณ์ผู้ชายที่สะท้อนผ่านเพลงลูกทุ่งอีสาน (พ.ศ. 2545-2551), (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553) หน้า 13 – 21) พร้อมกันนั้นสื่อสังคมออนไลน์สมัยใหม่ถือได้ว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผลงานเพลงลูกทุ่งอีสานได้รับความนิยม เพราะว่าเข้าถึงได้ง่ายผ่านทางช่องทางที่หลากหลาย พร้อมกันนั้นเพลงลูกทุ่งอีสานยังมีความหลากหลาย ทางด้าน จังหวะท่วงทำนอง สำเนียง และลีลาการร้อง ของแต่ละถิ่น ที่หลากหลายทั้ง ช้า เร็ว และที่สำคัญคือบทเพลงมีเนื้อหาที่กินใจ

ตรงไปตรงมา สื่อให้เห็นถึงภาพสังคมชนบทและสังคมไทย รวมถึงภูมิปัญญา ทางด้านศาสนาที่จรรโลงใจ จารีต ประเพณีที่ดงาม ตลอดจนถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ถือได้ว่าเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัยเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่ง ที่ให้ความสุนทรีย์แก่ผู้ชมผู้ฟัง (สมชัย ศรีนอก. พัฒนาการความเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ เรื่อง บุญ และ บาป ใน บทเพลงลูกทุ่งอีสาน .[ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 25 ก.พ. 61 จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1103&articlegroup_id=238) โดยเข้าถึงใจของผู้คนในวงกว้าง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

บรรณานุกรม

- ธาดา ชัยศร. (2553). ภาพลักษณ์ผู้ชายที่สะท้อนในเพลงลูกทุ่งอีสาน (พ.ศ. 2535 – 2551). ปรินญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย.
- ภัทรรัตน์ สุวรรณวัฒนา. (2561). พญานาคในพระพุทธศาสนา จากสยามก่อนสมัยใหม่ถึงประเทศไทยในปัจจุบัน: ที่ทางของพญานาคในอดีตกาล, [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2561 จาก <http://www.openbase.in.th/files/Naga.pdf>.
- ภาสพงศ์ ผิวพอใช้. (2547). เพลงลูกทุ่งอีสานกับลักษณะการใช้ภาษาและการสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น: ศึกษาในผลงานเพลงของศิริพร อำไพพงษ์. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กรุงเทพฯ.
- สายัญห์ ลาโพธิ์. (2551). การศึกษาภาษาถิ่นอีสานและภาพพจน์ในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2544 – 2548. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สิริชญา คอนกรีต. (2556). เพลงลูกทุ่งอีสาน: อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรพงษ์ สังข์มณี. (2541). ค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2533 – 2539. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย.
- สมชัย ศรีนอก. (2552). ความเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเพลงลูกทุ่งอีสานของครูเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชัย ศรีนอก. (2561). พัฒนาการความเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องบุญและบาปในบทเพลงลูกทุ่งอีสาน. [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2561 จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1103&articlegroup_id=238.
- หทัยวรรณ มณีวงษ์. (2555). อุปสรรคที่เกี่ยวกับผู้ชายและผู้หญิงในเพลงลูกทุ่งอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

52 • วารสารปารมิตา ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564) ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

อัษฎาวุธ ไสยรส. (2558). **มโนอุปลักษณ์ความเป็นอีสานในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับองค์กรของรัฐ : การจัดการความสมดุล
The relationship between temples and government sector
: balance management

วิลาสินี วัฒนมงคล

Wilasinee Wattanamongkhon

ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

Associate Judge Juvenile and Family Court, Samut Songkhram Province

พระมหามหวิรินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

Phrapariyattidhamma of Watawutwikisitaram

E-mail: walasinee0401@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 สิงหาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 สิงหาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 สิงหาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐ ในบริบท 6 ด้าน เช่น ด้านการปกครอง โดยทางวัดต้องบริหารจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบอื่นๆ ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องให้ความร่วมมือและประสานงานเพื่อให้งานของคณะสงฆ์เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สรุปลแล้ว เมื่อทั้งสององค์กรทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มศักยภาพคือปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ไม่ก้าวก่าย แทรกแซง กิจการงาน และพร้อมให้ความร่วมมือระหว่างกันตามกรอบพระธรรมวินัยสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดจนกฎระเบียบต่างๆ ในสังคม เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์, วัด, องค์กรของรัฐ, การจัดการความสมดุล

ABSTRACT

The study of the relationship between temples and the National Office of Buddhism which is the government sector focuses on 6 dimensions of the relationship such as

administration aspect that the temple could manage a system through Thai Sangha Government under the Sangha Act and regulations. The National Office of Buddhism has to cooperate and coordinate in order to make tranquility of monastery works. Therefore, two organizations could serve full potential of their duties and do not interfere Intervening as well as cooperative with each other based on the discipline of Thai Sangha Government under the Sangha Act and social regulations for sustainable of Buddhism.

Keywords: relationships, temple, government sector, balance management

1. บทนำ

โดยทั่วไป ความเข้าใจเกี่ยวกับวัดมีดังนี้ วัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของพระพุทธศาสนา วัดถือเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดเป็นแก่นและแกน เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ไปสู่ชุมชน จากอดีตวัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปใช้เป็นสถานศึกษา อบรมให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพ ตำราแพทย์แผนโบราณและศิลปกรรมแขนงต่างๆ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นแหล่งสร้างเสริมจิตใจ ให้ประกอบคุณความดี อีกทั้งวัดยังเป็นศูนย์กลางการบริหาร และการปกครองรวมทั้งเป็นสถานสงเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน จะเห็นได้ว่าวัดเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา

วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของสงฆ์และเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงแล้ว วัดยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่เป็นแหล่งรวมของกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ดังนั้น วัดจึงต้องมีการบริหารจัดการและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ถูกต้อง วัดที่มีการบริหารจัดการที่ดี ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางชุมชนย่อมเป็นที่พึงของชุมชนได้ แต่ทั้งนี้การบริหารจัดการดังกล่าววัดจำเป็นต้องดำเนินไปตามกฎระเบียบของคณะสงฆ์และองค์กรของรัฐ เพื่อให้การบริหารจัดการและการดำเนินการในการเผยแผ่ในด้านต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน วัดจึงอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และองค์กรของรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สำหรับในปัจจุบันบทบาทหรือภาพลักษณ์ของวัดและพระสงฆ์บางแห่งที่ปรากฏต่อสังคมไทย ทำให้เกิดข้อกังขา ระแวง สงสัย เกิดวิกฤตศรัทธาขึ้น ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการพัฒนาตนเองของวัดที่ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ อีกประการหนึ่งภาพลักษณ์ของวัดในปัจจุบัน ถูกมองว่าเป็นพุทธพาณิชย์ เป็นแหล่งกอบโกยผลประโยชน์ของพระหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนการบริหารจัดการและการปกครองของพระยังด้อยประสิทธิภาพ อีกทั้งชุมชนบางแห่งที่อยู่รอบวัด เป็นแหล่งอบายมุขชั่วสุ่มสิ่งผิดกฎหมาย ฯลฯ ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความศรัทธาต่อวัดและพระสงฆ์ลดลง

ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับองค์กรรัฐในฐานะที่วัดเป็น ศาสนสถานหนึ่งที่มีการบริหารจัดการภายในและต้องเชื่อมโยงกับแนวนโยบายของรัฐอย่างสมดุลนั้นเป็นอย่างไร ผู้เขียนจึงจักได้แสดงเนื้อหาเป็นลำดับไป

2. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับองค์กรของรัฐ

องค์ประกอบทางศาสนาอันประกอบด้วย ศาสดา ศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธี วัดจึงเป็นสถานที่รวมขององค์ประกอบทั้งหมดที่กล่าวมา ขณะเดียวกันวัดก็ต้องมีการบริหารจัดการภายในวัด และมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการปกครองคณะสงฆ์เป็น การปกครองตามพระธรรมวินัยและใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้องและจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหา เหตุที่รัฐเข้ามามีส่วนในการสนับสนุนวัดหรือคณะสงฆ์นั้นเริ่มตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ ในชมพูทวีป ซึ่งในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์โดยให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 และยังส่งพระธรรมทูต 9 สาย ออกไปประกาศพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับชมพูทวีปต่อมาได้ขยายตัวยังประเทศและภูมิภาคต่าง ๆ จึงทำให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปทั่วโลก ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้รัฐเข้ามามีส่วนในการสนับสนุนทั้งการเผยแผ่ การบริหารจัดการคณะสงฆ์เพื่อให้การสืบทอดพระพุทธศาสนา และการเผยแผ่ไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีแบบแผน

รูปแบบหรือแบบแผนในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือของกษัตริย์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีการสืบทอดธรรมเนียมดังกล่าว เมื่อพระพุทธศาสนาได้เริ่มแผ่ขยาย เข้ามาในประเทศไทยนับตั้งแต่สมัยล้านนา สุโขทัย อยุธยา กระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 9 ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ถือว่า เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วยและแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134/ตอนที่ 12 ก/หน้า 41-51, มกราคม 2560) และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135/ตอนที่ 50 ก/หน้า 1-4, กรกฎาคม 2561) และได้มีการกำหนดให้ เกรสสมาคมออกข้อบังคับ วาระระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศโดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย (เฉลิมพล โสมอินทร์, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, 2546), หน้า 225-255) ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น วัดจึงต้องมีความสัมพันธ์กับองค์กรของรัฐ ซึ่งมีความสัมพันธ์สืบทอดกันมานับตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน วัดยังเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม เป็นผู้นำด้านจิตใจของคนในสังคม คำชี้ให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการที่เหมาะสม

1. วัดและองค์ประกอบของวัด

วัดในบทความนี้หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา คือ ศาสนสถานทางศาสนา ซึ่งปกติจะมีเสนาสนะและอาคาร ถาวรวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อศึกษาปฏิบัติ พระธรรมวินัย รวมทั้งเป็น

สถานที่ประกอบศาสนกิจหรือศาสนพิธีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการศึกษาและทางสังคม วัด อาวาส หรือ อาราม คือคำเรียก ศาสนสถานของศาสนาพุทธในประเทศไทย เป็นที่อยู่ของภิกษุ และประกอบศาสนกิจของพุทธศาสนิกชน ภายในวัดมีวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ เมารุ ซึ่งใช้สำหรับประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ เช่น การเวียนเทียน การสวดมนต์ การทำสมาธิ ฯลฯ

วัดโดยส่วนใหญ่นิยมแบ่งเขตภายในวัดออกเป็นสองส่วนคือ พุทธาวาส สังฆาวาส ในส่วนพุทธาวาสจะเป็นที่ตั้งของสถูปเจดีย์ อุโบสถ สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ส่วนสังฆาวาส จะเป็นส่วนกุฏิสงฆ์สำหรับภิกษุสามเณรจำพรรษา และในปัจจุบันแทบทุกวัดจะเพิ่มส่วน ฌาปนสถานเข้าไปด้วย เพื่อประโยชน์ในด้านการประกอบพิธีทางศาสนาของชุมชน เช่น การฌาปนกิจศพ โดยในอดีตส่วนนี้จะเป็นป่าช้าซึ่งอยู่ติดหรือใกล้วัด ตามธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่กลุ่มฌาปนสถานในวัดพุทธศาสนาในประเทศไทยจะตั้งอยู่บนพื้นที่เป็นป่าช้าเดิม วัดในประเทศไทย ตามสถิติข้อมูลของกรมการศาสนามีวัดซึ่งได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จำนวนทั้งสิ้น 32,710 วัด โดยไม่ได้กล่าวถึงจำนวนสำนักสงฆ์

วัดตามมาตรา 31 แห่งพระบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีสองอย่างคือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ และมาตรา 32 กล่าวว่า “การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) ที่อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 6 และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติถึงการสร้างวัด การตั้งวัด การรวมวัด การย้ายวัด การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยไม่ได้กล่าวถึงการสร้างสำนักสงฆ์ ดังนั้น สำนักสงฆ์ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย ย่อมเป็นการใช้เรียกชื่อพ้องเป็นเพียงที่พักสงฆ์ คือ เป็นที่พำนักของพระภิกษุที่ไม่ได้ขออนุญาตสร้างวัดและตั้งวัดเพราะสำนักสงฆ์ ตามมาตรา 31 นั้น อาจแปลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคือ วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ซึ่งกล่าวได้ว่า ที่พักสงฆ์นั้นไม่มีสิทธิทางกฎหมายย่อมไม่ได้รับการคุ้มครอง เนื่องจากมิได้เป็นทั้งวัดและสำนักสงฆ์ จึงไม่ได้อยู่ในการปกครองของคณะสงฆ์และของรัฐ ทำให้อาจเกิดปัญหาข้อพิพาทได้ สร้างความสับสนให้กับสังคม ทำให้ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาเสียหายได้

นอกจากนี้วัดยังมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ที่ประกอบด้วยสังฆาภิบาลและอสังฆาภิบาลที่เรียกว่าศาสนสมบัติของวัด ปัจจุบันวัดอยู่ภายใต้ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และภายใต้ บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่น ๆ ด้วย การบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน ต้องใช้ความรู้ ความสามารถในการดูแลศาสนสมบัติต่าง ๆ ของวัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านศาสนา และรายได้ของวัด รวมทั้งการปกครองดูแลสงฆ์ และคฤหัสถ์ที่พำนักอาศัยอยู่ในวัด ซึ่งการบริหารจัดการภายในวัดผู้ที่มีบทบาทดังกล่าวคือ

เจ้าอาวาส เป็นทั้งผู้ปกครองของวัด ตามมาตรา 37 (2) และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 (3) ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าของงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา อีกทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่น ๆ ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง หน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาสคือ บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามมาตรา 37 (1) ดังนั้นเจ้าอาวาส

นอกจากจะศึกษาทางธรรมแล้ว จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวข้อกฎหมายถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจ การศึกษาทางโลกแล้ว อาจทำให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ เช่น หากมีการทำนิติกรรมสัญญา ซึ่งอาจส่งผลถึงการมอบอำนาจให้บุคคลอื่น จะเข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการได้ ถ้ามีการบริหารจัดการที่ผิดพลาดเกิดความเสียหาย หรือจัดประโยชน์แทนวัดโดยมิชอบ อาจจะต้องรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถือว่ามีความผิดตามกฎหมาย ซึ่งเจ้าอาวาสอาจมีความผิดด้วยในฐานะเป็นเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วย

นอกจากเจ้าอาวาสที่เป็นผู้ปกครองวัดแล้ว ยังมีตำแหน่งรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นตำแหน่งที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสในการปฏิบัติหน้าที่ในกิจการต่าง ๆ ในวัด และยังมีไวยาวัจกร ซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือรับใช้พระสงฆ์ ทำกิจธุระแทนพระสงฆ์ ไวยาวัจกร นั้นมาจากคฤหัสถ์ได้รับการแต่งตั้ง ให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัต และมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดได้ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย เป็นหนังสือ และกำหนดให้ไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย การแต่งตั้งไวยาวัจกรเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส วัดหนึ่งอาจมีไวยาวัจกรหลายคน ความเป็นไวยาวัจกรสิ้นสุดลงเมื่อเจ้าอาวาสผู้แต่งตั้งให้ออกหรือเจ้าอาวาสผู้แต่งตั้งพ้นจากความเป็นเจ้าอาวาส เช่น ลาสึกขาบท มรณภาพ

2. บทบาทของวัด

จากการให้สัมภาษณ์ของพระธรรมกิตติเมธี (เกษม สัจญโต) (พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สญญโต), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร, สัมภาษณ์เมื่อเดือนกันยายน 2561) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร เจ้าคณะภาค 16-17-18 และประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ได้กล่าวว่า วัดมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยความสัมพันธ์ระหว่างวัดและศาสนสถานกับชุมชนโดยรอบนั้นถูกเชื่อมโยงไว้ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ และจะต้องพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของวัดใน 6 ด้าน คือ

1) การปกครอง เจ้าอาวาสดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่วัดหรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

2) การศาสนศึกษา เป็นการส่งเสริมภารกิจด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม ของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญซึ่งครอบคลุมถึง การที่พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอนและดำเนินการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรที่สอบไล่ได้ และการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นต้น

3) การเผยแผ่ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับรู้ถึงหลักธรรมคำสอนและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การเทศนา การปาฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ และการเผยแผ่ด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วิดีทัศน์ รวมทั้งการจัดโครงการต่าง ๆ เช่น การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หรือการจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ

4) การสาธารณูปการ เป็นการจัดการศาสนสมบัติ ซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบดูแล รักษาให้เป็นไปตามกฎหมายพระธรรมวินัยหรือมหาเถรสมาคม โดยคำนึงถึงการสร้างสิ่งจำเป็น รักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้

5) การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็ก และเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรม คำสอนของศาสนา เพื่อให้สามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีความมุ่งหมาย 4 ลักษณะคือ

(1) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้พระภิกษุ สามเณรและนักเรียนได้รับศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ประกอบด้วย โรงเรียนราษฎร์ การกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เดิมหรือวัดหยุดอื่น ๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยสงฆ์

(2) การสงเคราะห์เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติเช่น การสร้างสถานศึกษาในบริเวณวัดหรือให้ใช้ หรือให้เช่าที่ดินวัด เป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น

(3) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียนและนักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่นการสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรมหน่วยงานพระธรรมทูต เป็นต้น

(4) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคลากรทางการศึกษาเช่น มอบทุน และมอบอุปกรณ์การศึกษา เป็นต้น

6) การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น สงเคราะห์พระภิกษุ สามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรกุศลเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การเผาศพ เป็นต้น การให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้าย หรือผู้ยากไร้ การจัดให้มีโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การสาธารณสุขมูลฐาน เป็นต้น

ในการพัฒนาทั้ง 6 ด้านนั้น วัดจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวทางขององค์กรรัฐ ที่มีส่วนในการบริหารจัดการในกิจกรรมดังกล่าว

3. องค์กรรัฐที่เกี่ยวข้องกับวัดและคณะสงฆ์

จากบทบาทของวัดข้างต้น จะเห็นได้ว่าวัดมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ หลายองค์กรด้วยกัน เช่นในการจัดการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร นั้นก็จำเป็นต้องให้มีความสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และการสาธารณสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ ก็มีความเกี่ยวข้องกับกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น ในบทความนี้จะกล่าวถึงองค์กรรัฐในส่วนที่ส่วนเกี่ยวข้องกับวัดโดยตรง คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) เป็นหน่วยงานที่ไม่สังกัดกระทรวงใด แต่มีฐานะเป็นหน่วยงานราชการของรัฐระดับกรม ขึ้นตรงต่อการบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ความเป็นมาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นั้น ตามประวัติและพัฒนาการโดยลำดับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา มีราชบัณฑิตเป็นผู้รับมอบหมายภารกิจด้านศาสนา จนมาถึงต้นกรุง

รัตนโกสินทร์มีหน่วยงาน 3 หน่วยงานคือ กรมธรรมการ กรมสังฆการีและกรมราชบัณฑิต ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้มีการรวมกรมธรรมการ กรมสังฆการี กรมพยาบาล กรมพิพิธภัณฑสถานและกรมศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการ ดังนั้นกล่าวได้ว่า ในอดีตที่ผ่านมา กรมการศาสนาและการศึกษา จะดำเนินควบคู่กันมาโดยตลอด ซึ่งในอดีตนั้นงานด้านการศาสนา จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ “กระทรวงธรรมการ” ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2484 ได้มีการประกาศพระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวง ทบวงกรม จึงเปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และมีการจัดตั้งกรมศาสนาขึ้นจนกระทั่งปี พ.ศ. 2545 วันที่ 3 ตุลาคมได้มีการปรับปรุงโครงสร้าง กระทรวงทบวงกรมอีกครั้งหนึ่ง จึงมีการแบ่งส่วนราชการของกรมการศาสนาเดิมออกเป็น 2 ส่วนคือ กรมการศาสนา สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ เป็นหน่วยงานที่ไม่ได้สังกัดกระทรวง ทบวงใด

2. หน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 หมวดที่ 2 มาตรา 13 “ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม” กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ.2549 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 123/ตอนที่ 25 ก/หน้า 11, มีนาคม 2549) ได้ปรับปรุงการแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ข้อ 2 “ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐ โดยการทํานุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครอง และส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนสมบัติ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิทยฐานะ ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

(2) รับสนองงาน ประสานงาน และถวายเป็นกุศลสนับสนุนกิจการ และการบริหารการปกครองคณะสงฆ์

(3) เสนอแนวทางการกำหนดนโยบาย และมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา

(4) ส่งเสริม ดูแล รักษา และทํานุบำรุงศาสนสถาน และศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา

(5) ดูแล รักษา และจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง

(6) พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา

(7) ทํานุบำรุงพุทธศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม

(8) ปฏิบัติการอันใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน หรือตามที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

3. การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างวัดและองค์กรของรัฐ

จากการให้สัมภาษณ์ของนายสมเกียรติ ังศรี (สมเกียรติ ังศรี, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สัมภาษณ์เมื่อเดือนกันยายน 2561) รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา

แห่งชาติ กล่าวว่า “ปัจจุบันวัดและศาสนสถานหลายแห่งมีบทบาทมากขึ้นในสังคมไทย เป็นทั้งสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาและเป็นแหล่งเรียนรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เช่น หลักธรรมคำสอน ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ตำราแพทย์แผนไทยและรวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนทั่วไปอีกด้วย ฉะนั้นการพัฒนาวัดให้มีศักยภาพในการดำเนินกิจการดังกล่าว จำเป็นต้องบูรณาการระหว่างองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องและการจัดการของคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเป็นหน่วยของรัฐที่คอยประสานงานระหว่างวัดกับรัฐ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของวัดทั้ง 6 ด้านดังนี้

(1) ด้านการปกครอง รับสนองงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ ของสมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม และเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งประสานเจ้าคณะพระสังฆาธิการและสนองงานเพื่อให้มีการตรวจเยี่ยม ถวายเป็นความรู้ ในการบริหารกิจการของวัดและการปกครองภายในวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามส่งเสริม สนับสนุน และประสานงาน เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีวุฒิการศึกษาและทักษะในการบริหารจัดการวัดให้มากยิ่งขึ้น โดยประสานมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เหมาะสม ส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงของวัด ชุมชน และพระพุทธศาสนา โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับหลักของพระพุทธศาสนาและสมณวิสัยเป็นสื่อ เช่น การออกเยี่ยมประชาชนโดยรอบวัด การเป็นแกนนำในการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

(2) ศาสนศึกษา สนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมหรือสามารถให้จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น จัดให้มีการยกย่องส่งเสริมวัดที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เช่น บริจาคเงินช่วยเหลือสร้างอาคาร อุปกรณ์การเรียนการสอน ทุนการศึกษาแก่นักเรียน โดยประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติตามความเหมาะสม

(3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมและสนับสนุนพระธรรมทูตที่ปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้วัดที่มีความพร้อมและสามารถจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้มากยิ่งขึ้น

(4) การศึกษาสงเคราะห์ ให้ความช่วยเหลือและให้มีการปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือที่รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ ประสานคณะสงฆ์ในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั่วประเทศ รวมทั้งประสานงานกับคณะสงฆ์ในการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือวัด ชุมชน และประชาชน โดยหลักการให้วัดและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นต้นแบบและเป็นที่ยิ่งของวัดและชุมชนอื่น

(5) การสาธารณูปการ ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนที่วัด โดยให้มีการแบ่งแยกเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตต่าง ๆ เช่น เขตอภัยทาน ภายในวัด ให้ชัดเจนเป็นสัดส่วน ตามความเหมาะสมของวัดนั้น ๆ ส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่สะอาด สงบ ร่มรื่น และร่มเย็น เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชน และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสงบสุขของจิต สนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชนโดยรอบ ส่งเสริมและถวายเป็นการอุปถัมภ์ให้วัดมีเสนาสนะที่มั่นคง แข็งแรง สวยงาม ประหยัดและปรับภูมิทัศน์ให้เหมาะสม ปราศจากมลพิษ

(6) การสาธารณสมบัติ จัดระบบการจัดเก็บรายได้ตามระเบียบให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เร่งรัดให้มีการจัดประโยชน์ที่ศาสนสมบัติกลางให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส รวมทั้งจัดให้มีระบบการตรวจสอบเพื่อการปรับแผนการดำเนินการเป็นระยะ

ดังนั้น การบริหารจัดการระหว่างวัดและองค์กรรัฐ ต้องทำงานด้วยการบูรณาการ เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รัฐจึงต้องดูแล อุปถัมภ์ เอาใจใส่วัด เพื่อให้วัดมีศักยภาพในการดำเนินการสู่ความสำเร็จทั้ง 6 ด้านโดยสมบูรณ์ อีกทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) และมีภารกิจในการสนองงาน ประสานงาน และถวายการสนับสนุนมหาเถรสมาคม (มส.) เพื่อให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การจัดการความสมดุระหว่างวัดและรัฐ

1. ความสมดุระหว่างวัดกับองค์กรของรัฐในบริบทพุทธกาล

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดหรือพระพุทธศาสนากับรัฐนั้นมีมาแต่สมัยพุทธกาล ไม่ว่ารัฐจะมีรูปแบบการปกครองแบบใดก็ตาม จะมีธรรมเนียมแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงวัด (พระสงฆ์และพุทธศาสนา) แต่ไม่อาจกล่าวได้โดยตรง เพราะพระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจรัฐหรือความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับรัฐไว้โดยตรง เนื่องจากศาสนาของพระพุทธเจ้าเป็นไปเพื่อความหลุดพ้น และธรรมะของพระองค์นั้นเป็นการส่งเสริมให้การบริหารรัฐเป็นไปด้วยความเรียบง่าย สงบร่มเย็น การปกครองคณะสงฆ์ยุคต้น ๆ พระพุทธเจ้าทรงกระทำด้วยพระองค์เองทุกอย่าง ต่อมาได้มีการแบ่งเบาภาระให้พระสาวกช่วยกันทำบ้างและเพื่อเป็นการที่จะรับช่วงงานจากพระองค์ จนกระทั่งใกล้ปรินิพพานพระองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่ ให้หมู่พระสงฆ์สาวก และเมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งภิกษุและภิกษุณีออกไปเผยแผ่ศาสนาในทวีปต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับรัฐเริ่มขึ้นตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย

2. ความสมดุระหว่างวัดกับรัฐในบริบทสังคมปัจจุบัน

ในบริบทสังคมปัจจุบันที่เรียกว่า เป็นยุคโลกาภิวัตน์ เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของวัด เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสามารถทำให้คนในสังคมเกิดจิตศรัทธาในบวรพุทธศาสนาได้ องค์กรของรัฐที่มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้วัดสามารถดำเนินการในภารกิจต่าง ๆ ได้สำเร็จคือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่หรือภารกิจสำคัญ ในการขับเคลื่อนประสานนโยบายของรัฐบาลและคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมและวัด ให้เป็นไปในทางทิศทางเดียวกัน เกื้อกูลและส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยดำเนินการตามแนวปฏิบัติหรือกรอบการพัฒนา 6 ด้านดังที่กล่าวมา ทั้งวัดและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีการบูรณาการงานทั้ง 6 ด้านและนำไปปฏิบัติตามภารกิจที่ตนได้รับ ให้สมบูรณ์ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้มากที่สุด ในการจัดการสมดุระหว่างวัดกับองค์กรรัฐนั้น นายสมเกียรติ ังศรี (สมเกียรติ ังศรี, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สัมภาษณ์เมื่อเดือนกันยายน 2561) ได้ให้ความเห็นต่อเรื่องนี้ว่า “ทางด้านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

นั้นพยายามเป็นองค์กรกลางที่คอยสนับสนุน ส่งเสริม อำนวยความสะดวก ประสานงาน ถวายความรู้ ถวายคำแนะนำที่ถูกต้องและลดแรงกดดัน หรือการปะทะกันระหว่างวัดกับรัฐ ในกรณีที่ว่าวัดกับองค์กรรัฐที่มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน” ส่วนพระธรรมกิตติเมธี (เกษม สัจญญาโต) (พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สัจญญาโต), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร, สัมภาษณ์เมื่อเดือนกันยายน 2561) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร ให้ความเห็นว่า “แม้ว่าการปฏิบัติงานนั้น ไม่ได้สมบูรณ์แบบทุกประการ แต่นับได้ว่าดีกว่าเมื่อยุคก่อนที่มีความชัดเจน รวดเร็วและกำลังพัฒนาไปในทิศทางที่ดี การปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนารวมทั้งองค์กรรัฐที่สัมพันธ์กับวัดนั้นอยู่ในระดับที่พอใจ และยังเห็นว่าองค์กรรัฐนั้นไม่ได้เข้ามาก้าวร้าวการบริหารงานของวัด” ดังนั้น การรับฟังทัศนะของทั้งตัวแทนวัดและองค์กรรัฐทั้งสองฝ่ายต่างได้แสดงทัศนะที่มีความสอดคล้องกันที่ว่า การจัดการสมณคณนั้นอยู่ในระดับที่ทั้งสองฝ่ายพอใจ โดยวัดก็พยายามปรับปรุงพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัย ส่วนองค์กรของรัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ก็ได้พยายามสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการพัฒนาองค์กรพระสงฆ์ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และมีคุณค่าต่อสังคม

5. บทสรุป

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับองค์กรของรัฐ ซึ่งในที่นี้หมายถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นความสัมพันธ์ที่อยู่ในบริบท 6 ด้าน เช่น ด้านการปกครอง ทางวัดจำเป็นต้องบริหารจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบอื่นๆ ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็ต้องให้ความร่วมมือและประสานงานเพื่อให้งานของคณะสงฆ์เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังนั้น หากวัดและองค์กรรัฐได้บริหารจัดการร่วมกันตามระเบียบกฎเกณฑ์มีอยู่ย่อมทำให้เกิดความสมดุลได้ ดังรายละเอียดในตารางข้างล่างนี้

บทบาท 6 ด้าน	วัด	องค์กรของรัฐ	ความสมดุล
1. การปกครอง	เจ้าอาวาสและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงามให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎหมายต่างๆ	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติสนับสนุนงบประมาณ กำหนดอัตราผู้บริหารและอบรมพัฒนา	ส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร และบริหารจัดการคณะสงฆ์ร่วมกับมหาเถรสมาคม ตามกฎเกณฑ์
2. ศาสนศึกษา	เจ้าอาวาสและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญ	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สนับสนุนการศึกษา ภาษาบาลี นักธรรม ธรรมศึกษา ด้วยงบประมาณที่จัด	ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ภาษาบาลีและนักธรรม ธรรมศึกษา ร่วมกับสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงและสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง

		ให้แต่ละวัดอย่าง เพียงพอ	
3. เหยยแผ่ พระพุทศาสนา	เจ้าอาวาสและผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้ ประชาชนรู้หลักธรรมคำ สอนและนำไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน	ส ำ นั ก ง ำ น พระ พุ ท ศา ส น ำ แห่งชาติ สนับสนุนให้มี การฝึกอบรม พระ นักเทศน์และนักเผยแผ่ ด้วยงบประมาณให้ คณะสงฆ์จัดโครงการ อบรมสัมมนา	ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพระ ธรรมทูตในประเทศและ ต่างประเทศจนทำให้เกิดการเผย แผ่พระพุทศานายังนานา ประเทศ
4. การศึกษา สงเคราะห์	เจ้าอาวาสและผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง บริหารจัดการ และรักษาศาสนสมบัติให้ เป็นไปตามพระธรรมวินัย และกฎหมาย	ส ำ นั ก ง ำ น พระ พุ ท ศา ส น ำ แห่งชาติร่วมกับคณะ สงฆ์ จัดให้มีโรงเรียน ทาง เลือ ก เช่น โรงเรียนปริยัติธรรม สามัญ โรงเรียนการ กุศลต่างๆ	ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการ ร่วมมือกันระหว่างวัด บ้าน ชุมชน และหน่วยงานราชการ บริหารจัดการโรงเรียนดังกล่าว ให้มีคุณภาพ
5. การ สาธารณูปการ	เจ้าอาวาสและผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็ก และ เยาวชนให้มีความรู้ความ เข้าใจหลักธรรมคำสอนของ ศาสนา	ส ำ นั ก ง ำ น พระ พุ ท ศา ส น ำ แห่งชาติ ประสานงาน ให้ คณะ สงฆ์ ได้ มี บทบาท ในการ สาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาสามชายแดน ภายใต้ เป็นต้น	ส่งเสริมและสนับสนุน ให้มี งบประมาณบางส่วนที่สำนักงาน พระพุทศานาแห่งชาติ โดยมี พระภิกษุสงฆ์ร่วมกัน บริหาร จัดการสำหรับกรณีฉุกเฉิน เช่น กรณีช่วยเหลือวัดใน 3 ชายแดน ภาคใต้
6. การสาธารณ สมบัติ	เจ้าอาวาสและผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ช่วยเหลือสังคมใน รูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดพระ ธรรมวินัย ใช้วัดเป็นสถานที่ จัดฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ	ส ำ นั ก ง ำ น พระ พุ ท ศา ส น ำ แห่งชาติ จัดสรร งบประมาณเพื่อการ บริหารจัดการวัด เช่น การยกวัดราษฎร์ เป็น	ส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้พื้นที่ วัดให้เป็นประโยชน์และอบรม พัฒนาพระภิกษุสงฆ์ให้เข้าใจใน การดูแลโบราณสถาน

		วัดหลวง ยกสำนักสงฆ์ เป็น วัด ส่งเสริม งบประมาณเพื่อดูแล รักษา ซ่อม	
--	--	---	--

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ความสมดุลระหว่างวัดกับองค์กรของรัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทั้งสององค์กรต่างทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ คือต่างฝ่ายต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ไม่ก้าวก่าย แทรกแซง กิจการงาน ซึ่งกันและกัน แต่พร้อมให้ความร่วมมือกัน ในกรอบของพระธรรมวินัยสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดจนกฎระเบียบต่างๆ ในสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายคือความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนานั้นเอง

บรรณานุกรม

หนังสือ

เฉลิมพล โสมอินทร์. (2546). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ไทย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล.

ราชกิจจานุเบกษา

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 123/ตอนที่ 25 ก/หน้า 11, มีนาคม 2549.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134/ตอนที่ 12 ก/หน้า 41-51, มกราคม 2560.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135/ตอนที่ 50 ก/หน้า 1-4, กรกฎาคม 2561.

สัมภาษณ์

พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สณฺญโต), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร, สัมภาษณ์

เมื่อเดือนกันยายน 2561.

สมเกียรติ ธงศรี, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สัมภาษณ์เมื่อเดือนกันยายน 2561.

**จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารปารมิตา
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม**

วารสารปารมิตา ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารปารมิตา

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้นิพนธ์บทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้นิพนธ์บทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์บทความในวารสารปารมิตา

1. บทความที่ผู้นิพนธ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ใดมาก่อน
2. ผู้นิพนธ์บทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้นิพนธ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่ประสงคต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้นิพนธ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารปารมิตาก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารปารมิตาแล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารปารมิตากำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารปารมิตา
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสี่ขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 **ขนาดกระดาษ** จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 **ชื่อเรื่อง** (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 **ชื่อเรื่อง** (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 **ชื่อผู้เขียน** ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 **ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน** ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 **หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ** ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 **เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ขีดขอบทั้งสองด้าน

2.8 **หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย** ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 **หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ** ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 **หัวข้อเรื่อง** ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหาราชวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร. 137 วัดอาวูธวิกสิตาราม ถ.จรัญสนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-086-4258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@gmail.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน

